

ROMAIN
ROLLAND
ŽIVOT
BEETHOVENŮV

NAKLADATEL ALOIS SRDCE V PRAZE

**ŽIVOT
BEETHOVENŮV**

ROMAIN ROLLAND

ŽIVOT
BEETHOVENŮV

PŘELOŽILA

MARIE KALAŠOVÁ

V PRAZE
ALOIS SRDCE
1930

AUTORISOVANÉ VYDÁNÍ

PŘEDMLUVA

V době, kdy jsem psal — je tomu čtvrt století — tento malý *Život Beethovenův*, nemínil jsem napsati dílo hudebně vědecké. Bylo to roku 1902. Prožíval jsem pohnutou dobu, plnou bouří, které ničí a které obnovují. Prchl jsem z Paříže. Utekl jsem se na deset dní, k druhu z dětství, k tomu, jenž již nejednou podepřel mě v boji o život: Beethovenovi. Šel jsem k němu do Bonnu. Shledal jsem tam opět jeho stín a jeho staré přátele, Wegelerovy, které jsem navštívil v osobě jejich vnuka. V Mohuči slyšel jsem *Musikfest-Konzert* jeho symfonií, jež řídil Weingartner. A, sám s ním, vyzpovídán, na mlhavých březích Rýna, za oněch šedých dnů vlhkého dubna, všecek prodšen jeho bolestí, jeho chrabrostí, jeho *Leiden*, jeho *Freude*, na kolenou, pozdvižen jeho pevnou rukou, která pokřtila mé novorozené dítě, Jana Krištofa, pod znamením jeho požehnání, vrátil jsem se opět do Paříže, posílen, podepsav novou smlouvu se Životem a zpívaje Božstvu *Dankgesang* uzdravujícího se. — Tento

Dankgesang, to byly tyto stránky zde. Uveřejněny zprvu v *Revue de Paris*, poté vydal je Péguy. Nenadál jsem se, že jejich hlas kdy vykročí z těsného kruhu přátelského. Ale „habent sua fata...“.

Prosím za prominutí těchto podrobností. Jest mi odpověděti k požadavkům těch, kdo dnes hledají v tomto hymnu nějaké učené dílo, provedené podle přesných metod historických. Jsem historikem, ale v svou dobu. Zaplatil jsem hudební vědě svůj přísný tribut v několika knihách: v svém *Haendlovi*, v svých pojednáních o opeře. Ale *Beethoven* nebyl napsán pro vědu. Byl zpěvem duše zraněné, duše zdušené, která nabírá opět dechu, která se opět pozvedá a která děkuje svému Spasiteli. Vím dobře, že jsem toho Spasitele proměnil. Ale tak jest tomu se všemi projevy víry a lásky. A můj *Beethoven* byl tím projevem.

Svět se ho zmocnil, zahrnul ho štěstím, jehož tato malá kniha nehledala. V té době miliony bytostí ve Francii, celá generace stísněných idealistů, úzkostlivě čekali na nějaké osvobozující slovo. Nalezli je v hudbě *Beethovenově*, a přicházeli ji vzývati. Kdo, z přeživších oné doby, nevzpomíná živě tehdejších koncertů kvartet, které byly jako chrámy při *Agnus* — oněch bolestných tváří obcovavších *Obětování a jichž* osvěcoval odlesk jeho zjevení! Živí dneška jsou

daleci těchto živých včerejška. (Ale budou bližšími živým zítřku?) Řady této generace z prvních let století byly pokoseny: válka byla propastí, v níž oni a ti nejlepší z jejich synů zanikli. Můj malý *Život Beethovenův* zachovává jejich podobu. Aniž toho tušil, napsán samotářem, podobal se jim. A oni se v něm poznali. V několika dnech spisek vyšlý v obskurním krámku, sepsaný neznámým, přecházel z ruky do ruky a již mi ne náleží.

Pročítám jeho stránky a vzdor jejich nedokonalosti ničeho na nich neměním,*) neboť mají zachovati svůj původní znak a posvěcenou podobu veliké generace. Ve chvíli stoleté památky umrtí družím jeho památku k oslavení jeho velkého Ducha, Mistra přímosti a upřímnosti, toho, jenž nás naučil žítí a umíratí.

V březnu, 1927.

Romain Rolland.

*) Autor zamýšlí věnovati studiu umění Beethovenovu a jeho tvůrčí osobnosti jiné dílo rázu přesněji historického a technického.

„Chci dokázati, že kdožkoli jedná
dobře a šlechetně, může právě tím
snášeti neštěstí.“

Beethoven.

(V městské radě vídeňské,
1. února 1819.)

Vzduch je těžký vůkol nás. Stará Evropa strnula v tísnivém a neřestném ovzduší. Jakýsi materialismus prostý vznešenosti těžce leží na myšlence a spoutává činnost vlád i jedinců. Svět hyne zadušením ve svém opatrném a podlém sobectví. Svět se dusí. — Zotvírejme okna. Dejme opět vniknouti volnému vzduchu. Dýchejme dech hrdinů.

Život jest tvrdý. Jest to zápol každého dne pro ty, kdož se nespokojují prostředností duše, a smutný namnoze, bez vznešenosti, beze štěstí, svedený v samotě a mlčení. Tísnění chudobou, trpkými svízelemi domácími, úmornými a bezduchými úkoly, kdy síly marně se vyčerpávají, bez naděje, bez jediného paprsku radosti, lidé většinou žijí druh druhu vzdálení a nemají ani té útěchy, by mohli podati ruky svým bratřím v neštěstí, kteří jich neznají a jichž oni neznají. Jest jim spoléhati jen na sebe; a jsou takové okamžiky, kdy i nejsilnější klesají pod svým utrpením. Volají po pomoci, po příteli.

Abych jim přispěl ku pomoci, podjímám se toho, bych seskupil kolem nich hrdinské Přátele, vznešené duše, trpěvší pro dobro. Tyto „*Životy slavných mužů*“ nejsou psány pro pýchu ctižádostivých; jsou posvěceny nešťastným. A, opravdu, kdo jím není? Těm, kdož trpí, skytejme útechy svatého utrpení. Nejsme sami v zápase. Noc světa ozářena jest božskými světly. I dnes, nedaleko nás, viděli jsme zářiti dvě z nejjasnějších plamenů: Spravedlnosti a Svobody: plukovníka Picquarta a národ boerský. Nezdařilo-li se jim sžehnouti husté temnoty, ukázali nám cestu v záblesku. Jdeme v jejich šlépějích, v šlépějích všech, kdo zápasili jako oni, odloučení, rozptýlení po všech krajích a všech dobách.

Nenazývám hrdiny ty, kdo zvítězili myšlenkou nebo silou. Nazývám hrdiny jen a jen ty, kdo byli velcí srdcem. Jak to řekl jeden z největších z nich, ten, jehož život tu vypravujeme: „*Neuznávám jiného znamení přednosti, vyjma dobrotu.*“ Kde není velkého charakteru, není velkého člověka, ba není ani velkého umělce ani velkého člověka činu: není leč model zrobených pro nízký dav: čas je spolu smete. Málo nám sejde po úspěchu. Jde o to velkým býti, ne jím se zdáti.

Život těch, o nichž tu chci vypravovati, byl takřka vždy dlouhým mučednictvím. Ať tragický osud kul duši jejich na kovadlině tělesné a mrav-

ní bolesti, bídy a nemoci; ať život jejich byl pu-
stošen a srdce jejich drásáno podívanou na be-
zejmenná utrpení a potupy, jimiž byli mučeni
jejich bratři, jedli vezdejší chléb zkoušky; a vy-
nikali-li silou činu, to že vynikali i neštěstím.
Nechť si tudíž příliš nestěžují, kdo jsou nešťast-
ní: ti nejlepší z lidstva jsou s nimi. Živme se je-
jich srdnatostí, a jsme-li malé mysli, složme na
okamžik hlavu v jejich klín. Utěší nás. Říne se
z těchto posvěcených duší přival jasné síly a
mocné dobroty. Ani není třeba tázati se jejich
děl a naslouchati jejich hlasu, vyčteme z očí je-
jich, z událostí jejich života, že není života slav-
nějšího, plodnějšího — a šťastnějšího — leč
v utrpení.

*

V čele této heroické legie vykažme první mí-
sto silnému a čistému Beethovenovi. On sám si
přál uprostřed svých muk, aby příklad jeho se
stal oporou ostatním bědným, „*aby nešťastný se
utěšil, nalezna nešťastného, jenž vzdor všem pře-
kážkám přírody učinil seč byl, aby se stal člově-
kem hodným toho jména*“. Uspěv po létech zápo-
lův a nadlidských námah překonati své utrpení
a vyplniti svůj úkol, to jest, jak pravil, vdech-
nouti ubohému lidstvu trochu odvahy, tento ví-
tězný Prometheus odpověděl příteli dovolávající-
mu se Boha: „*Ó člověče, pomoz sobě sám!*“

**Prodchněmež se jeho hrdým slovem. Oživmež
dle jeho příkladu člověkovu víru v život a v člo-
věka!**

V lednu, 1903.

Romain Rolland.

**ŽIVOT
BEETHOVENŮV**

*„Dobro činit, pokud možno,
Svobodu nade vše milovat,
Pravdu ani na trůně
nikdy nezapírat.“*

*Woltuen, wo man kann,
Freiheit über alles lieben,
Wahrheit nie, auch sogar am
Throne nicht verleugnen.*

Beethoven.

(List do památníku, 1792.)

Byl malý zavalitý, silné šíje, siláckého složení těla. Široké tváře, cihlově rudé, vyjma ke konci života, kdy pleť zneduživěla a zežloutla, zvláště v zimě, když žil uzavřen, dalek volného vzduchu. Čelo mohutné a vypouklé. Vlasy temně černé, neobyčejně husté, jež vypadaly, jakoby se jich hřeben nikdy nebyl dotkl, zježeny na všechny strany, „hadi Medusiny“. ¹⁾ Oči hořely nadpřirozenou silou, uchvacující každého, kdo jej zřel; ale nejčastěji lidé se klamali o jejich barvě. Záříce tak divokým leskem v temné a tragické tváři, připadaly černými; nebyly černé, byly sivé. ²⁾ Malé a velmi hluboce zapadlé, rozevíraly se prudce za vášně nebo hněvu a koulely se v svých očnicích, odrážejíce všechny myšlenky

¹⁾ J. Russel (1882). — Karel Czerný, jako dítě, uviděl jej r. 1801, s bradou kosmatou a divokou hřívou, oblečeného v kabátec a kožené spodky, měl za to, že se potkal s Robinsonem Crusoé.

²⁾ Poznámka malíře Kloebera, jenž maloval podobiznu jeho r. 1818.

s podivuhodnou pravdivostí.³⁾ Často se obracely vzhůru k nebesům s teskným pohledem. Nos byl krátký a hranatý, široký, lví tlama. Ústa jemná, jichž spodní ret však přečníval svrchní. Mohutné čelisti, jež by byly mohly louskati ořechy. Hluboký důlek, po pravé straně, podivně zne-souměrňoval jeho tvář. „Měl dobrý úsměv,“ říká Moscheles, „a za hovoru vypadal často laskavě a povzbudivě. Za to smích jeho byl nepříjemný, prudký a šklebný, ostatně úsečný“ — smích člověka nezvyklého radosti. Obyčejným jeho výrazem byla zádušnivost, „nezhojitelný smutek“. Rellstab praví r. 1825, že musí se sebrati, aby se ubránil slzám při pohledu na „sladké jeho oči a jejich palčivý bol“. Braun von Braunthal, rok po tom, setkává se s ním v hostinci: sedí v koutě, kouří z dlouhé dýmky, maje oči zamhouřené, jak činívá častěji a častěji, čím více se blíží smrti. Přítel některý jej osloví. Usměje se, vytáhne z kapsy malý zápisník k hovoru; a hlasem pro-nikavým, jakým často mluvívalí hluší, mu říká, by napsal, čeho si žádá. — Tvář jeho se promě-ňovala buď za jeho záchvatů náhlého vnuknutí, přepadavších jej z nenadání, i na ulici, budivších úžas mimojdoucích, buď když byl někým přisti-žen u klavíru. „Svaly v tváři vystoupily, žíly mu

³⁾ Dr. W. C. Müller praví: „Jeho krásné, výmluvné oči, hned přívětivé a něžné, hned těkavé, hrozivé a ukrutné.“ (1820.)

naběhly; plaché oči nabyly dvojnásob hrozného výrazu; ústa se třásla; vypadal jako kouzelník přemožený duchy, jež byl vyvolal.“ Jako nějaká postava Shakespearova.⁴⁾ Julius Benedict dí: „Král Lear.“

*

Ludwig van Beethoven narodil se 16. prosince 1770 v Bonnu blíže Kolína n. R. v bédném podkroví nuzného domu. Byl původu vlámského.⁵⁾ Otec jeho byl neinteligentní tenor a pijan. Matka jeho byla služkou, dcerou kuchařovou a z prvního manželství vdovou po komorníku.

Dětství vážné, jemuž se nedostávalo oné rodné něhy, již byl obklíčen šťastnější Mozart. Od počátku život se mu jevil jako smutný a brutální zápas. Otec chtěl těžiti z hudebních jeho vloh a vystavovati jej na odiv jako malý zázrak. Když mu byly čtyři roky, přikoval jej

⁴⁾ Kloeber praví: „Ossianova.“ Všechny tyto podrobnosti jsou vzaty ze zápisků Beethovenových přátel nebo vrstevníků, kteří jej viděli — jako Czerný, Moscheles, Kloeber, Daniel Amadeus Atterbohm, W. C. Müller, J. Russel, Julius Benedict, Rochlitz a m. j.

⁵⁾ Děd Ludvík, nejvýznamnější z rodiny, týž, jemuž Beethoven nejvíce se podobal, byl rodem z Antverp a usídlil se teprve asi v dvacátém roce svého věku v Bonnu, stav se kurfiřtským kapelníkem. — Tuto skutečnost dlužno míti na paměti, máme-li chápati prudkou svéráznost povahy Beethovenovy a mnohé rysy jeho přirozenosti, které nejsou hrubě německé.

po celé hodiny ke klavíru nebo jej zavřel s houslemi, ubíjeje jej námahou. Byl by mu málem pro vždy zprotivil umění. Bylo třeba užiti násilí, aby Beethoven se naučil hudbě. Mládí jeho bylo zesmutňováno hmotnými starostmi, péčí o denní chléb, příliš předčasnými úkoly. Jsa jedenáct roků stár, hrál v divadelním orchestru; v třináctém roce byl varhaníkem. Roku 1787 ztratil matku, kterou zbožňoval. „Byla mně vždy dobrou, laskavou matkou, mou nejlepší přítelkou. Ó, kdo byl šťastnější než já, když jsem ještě mohl vyslovovati sladké jméno, matko!‘ a kdy bylo slyšeno?“⁶⁾ Zemřela na souchotě a Beethoven se domníval, že jest stížen tímže neduhem; již tehdy stále churavěl; a k chorobě jeho družila se trudnomyslnost, krutější samy choroby.⁷⁾ V sedmnácti letech stal se hlavou rodiny, máje na starosti výchovu svých bratří; pro hanbu bylo mu žádati, by otec jeho, pijan, neschopný spravovati domácnost, byl dán do výslužby: synovi bylo vypláceno otcovo služné, by bylo zabráněno, aby je nepromrhal. Tyto smutky zůstavily v něm hlubokou stopu. Přece našel srdečnou oporu u jedné rodiny v Bonnu, zůstavší mu po-

⁶⁾ Dopis doktoru Schademu, z Augšburku, ze dne 15. září 1787. (Nohl: *Listy Beethovenovy II.*)

⁷⁾ Říkal později: „To je ubohý člověk, který neumí umřít. Když mně bylo sotva patnáct let, již jsem to znal.“

vždy drahou: šl. z Breuningů. Roztomilá „Lorchen“, Eleonora šl. Breuningova, byla o dva roky mladší Beethovena. On vyučoval ji hudbě, ona zasvěcovala jej do poesie. Byla jeho družkou z dětství a snad chovali druh k druhu něžné city. Eleonora později se provdala za doktora Wegelera, jednoho z nejlepších přátel Beethovenových a až do posledního dne trvalo mezi nimi klidné přátelství, jak tomu nasvědčují důstojné a něžné dopisy Wegelerovy i Eleonořiny, i ony starého věrného přítele (*alter-treuer Freund*) dobrému milému Wegelerovi (*guter lieber Wegeler*). Přátelství tím dojemnější, když všem třem nadešlo stáří, aniž zmrazilo mladosti jejich srdce.⁸⁾

Jakkoli trudné bylo dětství Beethovenovo, zachoval pro ně i pro místa, kde mýjelo, vždy vroucí a tesknou vzpomínku. Byv donucen opustiti Bonn a trávití bezmála celý svůj život ve Vídni, velkém, frivolním městě a jeho truchlých předměstích, nikdy nezapomněl údolí Rýnu, velebného a otcovského veletoku, *Unser Vater Rhein*, náš otec Rýn, jak mu říká, a jenž jest v pravdě tak živoucí, skoro lidský, podoben ně-

⁸⁾ Uvádíme v textu některé z těchto dopisů. Beethoven měl také přítelem a rádcem znamenitého Kristiana Gottloba Neefa, svého učitele, jehož mravní ušlechtilost měla na něho nemenší vliv, než hluboká jeho umělecká inteligence.

jaké obrovské duši, již táhnou nesčetné myšlenky a síly, nikde tak krásný, tak mohutný a tak líbezný jako v rozkošném Bonnu, jehož stinné a kvetoucí svahy svlažuje s laskající prudkostí. Tam Beethoven prožil svých prvních dvacet let, tam se utvářely jeho jinošského srdce sny, — na oněch lučinách nyně se vlnících podél vod, se svými mlhou obestřenými topoly, keři a vrbami, a ovocnými stromy, smáčeujícími své kořeny v tichém a prudkém proudu, — a schýleny nad pokrajem řeky, zvědavý, strou se vesnice, kostelíčky a hřbitovy — co na obzoru modravých Sedm vrchů kreslí na nebi své neklidné rysy, jež přecházejí ostré a bizarní silhouety starých zbořených hradů. Kraji tomu srdce jeho zůstalo navždy věrno; až do posledního okamžiku snil o shledání s ním, aniž toho kdy dosáhl. „Svou rodnou zemi, onen krásný kraj, kde spatřil jsem světlo světa, mám stále tak krásnou, stále tak jasnou před očima, jako když jsem ji opustil.“⁹⁾

*

V listopadu 1792 Beethoven se usídlil ve Vídni, hudební metropoli Německa.¹⁰⁾ Revoluce byla

⁹⁾ Wegelerovi, 29. června 1801. (Nohl XIV.)

¹⁰⁾ Na krátko, dlel tam již dříve, z jara 1787. Tehdy setkal se s Mozartem, jenž, zdá se, věnoval mu pozornost. — Haydn, jež poznal v Bonnu, v prosinci 1790, dal mu několik hodin v hudbě, krom toho byli jeho

vypukla; jala se zaplavovati Evropu. Beethoven opustil Bonn právě ve chvíli, kdy tam vnikla válka. Cestou do Vídně bral se armádami hessenskými, táhnoucími proti Francii. R. 1796 a 1797 zhudebnil Friedbergovy bojovné básně: *Píseň na odchodu* a vlastenecký sbor: *Jsme velký národ německý* (*Ein grosses deutsches Volk sind wir*). Ale marně snaží se opěvovati nepřátele Revoluce: Revoluce dobývá světa i Beethovena. Již r. 1798, vzdor napjetí mezi Rakouskem a Francií, Beethoven vchází v důvěrné styky s Francouzy, s vyslanectvím, s generálem Bernadottem, přibývším právě do Vídně. Za tohoto obcování jmu se v něm probouzetí city republikánské, jichž mohutný rozvoj vidíme napotom v jeho životě.

Podobizna, již téže doby nakreslil Steinhäuser, skýtá nám dosti dobrou představu o tom, jak tehdy vypadal. Podobizna tato má se k ostatním podobiznám Beethovenovým asi jako Guérinův portret Buonaparta, tato trpká, horečkou ctižádosti zžíraná tvář, má se k ostatním portretům Napoleonovým. Beethoven vypadá mladší, než jest ve skutečnosti, hubený, vzpřímený, strohý, v svém vysokém nákrčníku, s pohledem nedůvěřivým a napiatým. Zná svou cenu; věří v svou sílu. R. 1796 zaznamenává do svého zápisníku:

učiteli Albrechtsberger a Salieri; onen učil jej kontrapunktu a fuze; tento skladbám vokálním.

„Zmužilost! Na vzdor všem slabostem těla genius můj zvítězí... Dvacet pět let! Jest mně dvacet pět let!... Třeba, aby ještě téhož roku se projevil celý člověk.“¹¹⁾ Paní Bernhardova a Gelinek praví o něm, že jest velmi hrdý, způsobů drsných a nevrlych a že mluví s přízvukem značně krajinským. Než, důvěrní jeho přátelé, ti jediní, znají vzácnou dobrotu, již skrývá pod touto pyšnou strojeností. Píše Wegelerovi o svých úspěších, první, co mu zatane na mysli, jest: „Vidím na příklad některého přítele v nouzi: nedovolí-li má kapsa, bych mu okamžitě přispěl, potřebuji jen dáti se do práce a vbrzku jest mu spomoženo... Vidíš, jak je to hezké.“¹²⁾ A o něco dále praví: „Potom moje umění má sloužiti jen k dobru chudých.“ (*Dann soll meine Kunst sich nur zum Besten der Armen zeigen.*)

Bolest byla již zaklepala na jeho dveře; usadila se v něm, aby ho již neopustila. V letech 1796—1800 hluchota započíná své dílo zkázy.¹³⁾

¹¹⁾ Vystoupil sotva na veřejnost. První koncert, co pianista, dával 30. března 1795.

¹²⁾ Wegelerovi, 29. června 1801 (Nohl, XIV.). „Žádný z mých přátel nemá míti nedostatek, dokud sám něco mám“ — píše Riesovi, okolo r. 1801. (Nohl, XXIV.)

¹³⁾ V *Závěti* z r. 1802 Beethoven praví, že jest tomu šest let, co choroba započala, — tudíž roku 1796. — Všimněme si, že v seznamu jeho děl jediné Op. 1.

V uších mu hučelo ve dne v noci; trpěl bolestmi v útrokách. Sluchu mu víc a více ubývalo. Drahně let s nikým se o tom nesdělil, ani s nejdražšími přáteli; míjel společnosti, aby choroba jeho nebyla zpozorována; sám pro sebe zachovával ukrutného tajemství. Avšak roku 1801 nemohl ho již zamlčeti; svěruje se, všecek zoufalý, dvěma přátelům, doktoru Wegelerovi a pastoru Amendovi:

„Můj milý, dobrý Amendo, můj srdečný příteli... jak často si zatoužím po Tobě! neboť

(tři tria) předchází rok 1796. Op. 2., první tři sonaty pro klavír, vyšly r. 1796. Lze tudíž říci, že celé dílo Beethovenovo pochází od hluchého Beethovena.

Viz o hluchotě Beethovenově článek doktora Klotze-Foresta v *Chronique médicale*, 15. května 1905. — Původce článku vyslovuje domněnku, že hluchota měla svůj původ v dědičné náchylnosti — možná, že v úbytích matčiných. Dle jeho soudu byl to katar trubice Eustachovy, roku 1796, z něhož povstal, r. 1799, zánět ušní, stavší se následkem špatného ošetřování chronickým, se všemi důsledky. Hluchota se zmáhala, aniž se stala kdy úplnou. Beethoven vnímal hluboké zvuky lépe než vysoké. V posledních letech používal prý dřevěné hůlky, jejíž jeden konec byl vsunut dovnitř klavíru, co druhý třímal mezi zuby. Užíval toho prostředku, aby slyšel při skládání.

(Viz o témže: C. G. Kunn: *Wiener medizinische Wochenschrift*, únor—březen 1892; — Willibald Nagel: *Die Musik*, březen 1902.)

V Beethovenově museu v Bonnu jsou uchovány sluchové nástroje, jež pro Beethovena, okolo r. 1814, zhotovil mechanik Maelzl.

Tvůj Beethoven je velice nešťasten. Věz, že neušlechtlejší část, můj sluch, velice utrpěl. Již tehdy, když byl's u mne, cítil jsem příznaky choroby a zamlčel toho; od té doby bylo hůř a hůř... Vyhojím se? Doufám, ale ztěží, takové neduhy bývají nevyléčitelný. Jak smutně jest mi nyní žítí, všeho, co milé mi a drahé, se vystříhati a nad to uprostřed tak bídných sobeckých lidí jako... Smutná resignace, k níž jest mi bráti útočiště... Ovšem jsem předsevzal nedbati toho, jen bude-li to možno?...¹⁴⁾

A Wegelerovi píše: „...Trávím svůj život bídně. Bezmála ode dvou let vyhýbám se všemu společenskému obcování, protože nemohu lidem říci: Jsem hluch. Kdybych měl jiný obor, bylo by to snazší; ale v mém povolání jest to strašný stav. Nad to moji nepřátelé, jichž jest nemálo, co by tomu řekli!... Aby's měl pojem o této hluchotě, věz, že v divadle musím státi těsně u orchestru, abych rozuměl pěvci. Vysokých tónů nástrojů, hlasů, jsem-li jen trochu opodál, neslyším... Mluví-li kdo potichu, sotva slyším..., a přece, křičí-li kdo, nesnesu toho... Často již jsem proklel svůj život... Plutarch přivedl mne k resignaci. Chci, je-li to vůbec možno, vzdorovati svému osudu; třeba že nastanou takové okamžiky, kdy budu nejnešťastnější

¹⁴⁾ Nohl, XIII.

tvor boží... Resignace! jaké to smutné útočiště a pro mne to jediné, jež mi zbývá.“¹⁵⁾

Tragický tento smutek jest vyjádřen v některých skladbách z oné doby, v *Sonate pathétique* op. 13 (1799), zejména v *Largu* třetí Sonaty pro klavír, op. 10 (1798). Jest s podivem, že není vryt všudy, že ještě tolik děl: smavý *Septuor* (1800), jasná *První symfonie* (C-Dur, 1800), odráží mladistvou bezstarostnost. To že asi duši jest třeba pokdy, aby uvykla bolesti. Tak jest jí potřebí radosti, že není-li jí, musí ji tvořiti. Když přítomnost jest příliš temná, žije z minulosti. Šťastní dnové bývalí nezanikají naráz, záření jejich trvá ještě drahně potom, když jich již není. Sám a nešťasten, ve Vídni, Beethoven se utíkal k svým vzpomínkám na rodnou zemi; myšlenka jeho z oné doby jest jimi všecka pro-sycena. Thematem *Andanta* s variacemi *Septuoru* jest kterýsi rýnský *Lied*. *Symfonie C-dur* jest rovněž skladbou z Rýnu, básní jinocha kochajícího se svými sny. Jest radostná, nývá; vycituješ v ní touhu a naději líbiti se. Ale v některých pasážích, v introdukci, v polosvitu některých chmurných basových tónů, v podivném *Scherzu*, postřehujeme — s jakým pohnutím! — v této mladé tváři pohledu příštího genia. To jsou oči Botticelliova *Bambina* na jeho *Svatých rodinách*,

¹⁵⁾ Nohl, XIV.

oči malého děcka, v nichž domníváme se čísti již příští tragedii.

K těmto tělesným utrpením pojily se zmatky jiného druhu. Wegeler praví, že Beethovena nikdy neznal bez nějaké vášně, hnané až k třetění. Tyto lásky, zdá se, byly na výsost čisté. Není žádné podobnosti mezi vášní a rozkoší. Matení jedné s druhou, jak se děje za naší doby, nedokazuje leč neznalost vášně u většiny lidí a krajní její vzácnost. Beethoven měl v duši cosi puritánského; nestoudné řeči a myšlenky se mu ošklivily; měl o svatosti lásky nesmlouvavé názory. Neodpustil prý Mozartovi, že znesvětil svého genia skladbou *Dona Juana*. Schindler, důvěrný jeho přítel, tvrdí, že „prošel životem s panenskou cudností, neměv si vyčítati ani jedné slabé chvíle“. Takový člověk byl učiněn, aby byl šálen a stal se obětí ošidné lásky. Byl jí. Stále byl zuřivě zamilován, stále snil o blaženostech, v zápětí klamaných a zůstavujících hořké hoře. To v těchto střídách lásky a hrdé vzpoury dlužno hledati nejpłodnější pramen inspirace Beethovenovy, až do těch let, kdy bouřlivost jeho povahy se ztišuje v melancholickém odříkání.

Roku 1801 předmětem jeho lásky byla, zdá se, Giulietta Guicciardi, již znesmrtlnil věnováním své proslulé *Sonaty* op. 27, t. zv. *Mondschein-Sonate* (1802).

„Žiji klidněji,“ píše Wegelerovi, „a stýkám se častěji s lidmi... Změnu tu způsobila jedna milá, kouzelná dívka, jež mne miluje a již miluji; jest to ode dvou let opět několik šťastných chvil.“¹⁶⁾ Draze je zaplatil. Za první láska tato dávala mu tím více pociťovati bídy jeho neduhu i nejistého postavení společenského, jež zne- možňovalo, aby pojal za ženu tu, již miloval. Kromě toho Giulietta byla koketní, dětinná, so- becká; ukrutně Beethovena soužila a v listopadu 1803 provdala se za hraběte Gallenberga.¹⁷⁾

Takové vášně plení duši; je-li však již vysí- lena chorobou, jako byla duše Beethovenova, jest nebezpečností, že ji zahubí. Byl to jediný okamžik v životě Beethovenově, kdy, zdá se, málem podlehl. Prožil zoufalou dobu, o níž nám dává zvěst dopis: *Závěť heiligenstadtská*, svěd- čící jeho bratřím Karlu a Janovi, s tímto poky- nem: „*Čísti a vykonati po mé smrti.*“¹⁸⁾ Jest to výkřik vzpoury a srdceryvné bolesti. Nelze ho

¹⁶⁾ Wegelerovi, 16. listopadu 1801. (Nohl, XVII.)

¹⁷⁾ Neostýchala se, později, těžiti z někdejší lásky Beethovenovy ve prospěch svého muže. Beethoven Gal- lenbergovi pomohl. „Byl mým nepřítelem: toť právě důvod, abych mu prokázal všemožné dobro,“ říká Schindlerovi v jednom ze svých zápisníků hovorů z r. 1821. Než tím více jí pohrdal. „Přibyvši do Vídně,“ zapisuje francouzsky, „navštívila mne, plačíc, ale já jí opovrhoval.“

¹⁸⁾ 6. října 1802 (Nohl, XXVI.). Viz dodatek.

vyslechnouti bez hlubokého soucitu. Byl tehdy blízek učiniti konec svému životu. Jedině nezlomný jeho mravní cit ho zadržel.¹⁹⁾ Poslední naděje jeho v uzdravení zmizely. „I pevná statečnost, jež za krásných letních dnů dodávala mi srdce, se rozprchla. Ó Prozřetelnosti, jen jediný přej mi čistý den radosti! Tak dávno tomu již, co pravé radosti vroucí ozvěna mi cizí. — Ó kdy — ó kdy, ó Božstvo! ucítím ji opět v přírody a lidí svatostanu? — Nikdy? — Ne! Ó, to by bylo příliš kruté!“

To podobá se nářku umírajícího a přece Beethoven bude žíti ještě dvacetpět let. Jeho silná přirozenost se vzpouzí podlehnouti zkoušce. „Tělesná má síla roste od nějaké doby více než kdy a rovněž mé duševní síly... Mládí mé, ano, to cítím, teprve nyní se započíná... Každým dnem jsem bližší mety, již tuším, ale nemohu vyjádřiti... Oh! nebýti toho neduhu! Obejmul bych svět... Žádného spočinu! Neznám jiného kromě spánku; a velmi toho želim, že jest mi

¹⁹⁾ „Veďte svých dětí k ctnosti; jen ona může oblažiti, nikoli peníze. Mluvím ze zkušenosti. Ona to byla, jež mi v bídě dodávala srdce; jí a svému umění děkuji, že neskončil jsem svůj život sebevraždou.“ A v jiném dopise, Wegelerovi, ze dne 2. května 1810: „Kdybych nebyl kdesi četl, že člověk nesmí se samovolně rozžehnat s životem, pokud může vykonati nějaký dobrý skutek, dávno již bych nebyl — a to sám skrze sebe.“

nyní mu dopřávají více než druhdy. Kéž alespoň zpola jsem zbaven své choroby: a pak... Ne, toho bych nesnesl! Uchvátím osud za chřtán, nemá mne také úplně zkrušiti!“ — Ó! je tak krásné žítí život tisíckráte!²⁰⁾

Tato láska, toto utrpení, tato vůle, toto střídání malé mysli a pýchy, tyto niterné tragedie zračí se ve velkých skladbách z r. 1802: v *Sonatě se smutečným pochodem op. 26*, v *Sonatě quasi una fantasia a v Sonatě op. 27 (Mondschein-Sonate)*, v *Druhé sonatě op. 31* s dramatickými recitativy, podobajícími se nějakému velikolepému a zoufalému monologu; v *Sonatě c-mol pro housle op. 30*, věnované caru Alexandrovi, v *Sonatě Kreutzerově op. 47*, v šesti heroických a dráždivých duchovních zpěvech na slova Gellertova, op. 48. *Druhá symfonie*, jež jest z roku 1803, obráží jeho mladistvou lásku, a cítíš, že vůle jeho tu nabývá vrchu. Kterási neodolatelná síla rozmetává truchlé myšlenky. Vzkypěním života vře *finale*. Beethoven chce být šťasten, nechce uvěřiti v nenapravitelnost svého neštěstí: chce uzdravení, chce lásku; překypuje nadějí.²¹⁾

*

²⁰⁾ Wegelerovi (Nohl, XVIII.).

²¹⁾ Miniatura Hornemannova, z r. 1802, zobrazuje Beethovena, oblečeného dle módy své doby, s licousy, vlasy à la Titus, osudového vzhledu byronského hrdiny, leč s oním napjetím napoleonské, nikdy se nevzdávající vůle.

V mnohých z těchto děl zaráží nás energie a důraz rytmů pochodu a boje. Zejména jeví se to v *Allegru a finale Druhé symfonie*, a ještě zřetelněji v první části velikolepé bohatýrské *Sonaty*, věnované caru Alexandrovi. Válečný ráz, tak zvláštní, této hudby, připomíná dobu, za níž vznikla. Revoluce se šířila ve Vídni. Beethoven jí byl uchvácen. „Rád se vyslovoval v důvěrném kroužku o politických událostech, jež posuzoval se vzácným porozuměním, jasným a bystrým postřehem“, říká šl. Seyfried. Všechny jeho sympatie jej odnášely k revolucionářským ideám. „Miloval republikánské zásady“, dí Schindler, přítel, který jej znal nejlépe v poslední době jeho života. „Byl stoupencem neobmezené svobody a národní samostatnosti... Žádal, aby všichni spolupůsobili při státní vládě... Žádal pro Francii všeobecného volebního práva a doufal, že Bonaparte je uzákoní a položí tím základ k štěstí lidstva.“ Římský, Plutarchem odchovaný revolucionář, snil o kterémsi bohatýrské Republice, založené bohem Vítězství: prvním konsulem; a ráz na ráz kuje *Herojskou symfonii: Bonaparte* (1804),²²⁾ Iliadu Císařství, a finale *Symfonie*

²²⁾ Víme, že *Symfonie Eroica* byla složena pro Bonaparta, a že první rukopis dosud jest označen názvem Bonaparte. Tu Beethoven zvěděl o korunovací Napoleonově. Zuřiv, zvolal: „Tedy jest to jen všední člověk!“ — a v svém rozhořčení roztrhnul věnování,

c-moll (1805—1808), eposu Slávy. První, vpravdě revolucionářská hudba: duše doby v ní ožívá s onou silou a ryzostí, jimiž se zračí veliké události ve velikých osamělých duších, jichž dojmy nejsou zeslabeny dotykem skutečnosti. Tvář Beethovenova jeví se tu zabarvena odlesky těchto epických válek. Všudy se odráží, snad bez jeho vědomí, v dílech v této době: v *ouvertuře Coriolana* (1807), kde dují bouře, v *čtvrtém kvartetu op. 18*, jehož první část má s touto ouverturou tolik příbuzného; v *Sonatě Appassionata op. 57* (1804), o níž řekl Bismarck: „Kdybych ji ča-

napsal tento mstivý a zároveň dojemný titul: *Simfonia Eroica ... composta per festeggiare il sovvenire di un Grand Uomo*. (Bohatýrská symfonie, složená k oslavě památky na Velikého Člověka.) — Schindler vypravuje, že později upustil poněkud od svého opovržení k Napoleonovi; neviděl v něm již než nešťastného člověka hodného soucitu, Ikara svrženého s nebe. Zvěděv o katastrofě na Svaté Heleně, r. 1821, řekl: „Jest tomu sedmnáct let, co jsem složil hudbu hodící se k této truchlé události.“ Rád spatřoval v *Smutečním pochodu* své Symfonie předtuchu dobyvatelova tragického konce. — Jest tudíž pravděpodobno, že *Symfonie Eroica*, a zejména její první část, byla v myšlence Beethovenově jakýmsi zpodobněním Bonapartovým, ovšem velice se lišícím od vzoru, leč takovým, jak si jej představoval a jakým by si ho byl přál: *Geniem Revoluce*. Beethoven ostatně ve finale *Eroiky* opakuje jednu z hlavních vět skladby, již napsal pro hrdinu revolucionářského v pravém slova smyslu, pro boha Volnosti: *Promethea* (1801).

sto slyšel, byl bych vždy velice statečný“²³⁾ v partituře *Egmonta*, a i dokonce v jeho koncertních skladbách pro klavír, v onom *Koncertu Esdur op. 73* (1809), kde i sama virtuosita se stává hrdinskou, kde táhnou válečné voje. — Lze se tomu diviti? Nevěděl-li Beethoven, skládaje *Smuteční pochod na smrt hrdinovu* (Sonata op. 26), že hrdina nanejvýš hodný jeho zpěvů, ten, jenž daleko více Bonaparta se přiblížil ke vzoru *Symfonie Eroiky*, Hoche, právě zemřel poblíže Rýna, kde dodnes, na vrcholu jednoho pahorku mezi Koblencí a Bonnem strmí jeho náhrobek, — byl, v samé Vídni, po dvakrát svědkem vítězné Revoluce. Jsou to francouzští důstojníci, kteří v listopadu 1805 jsou přítomni při prvním představení *Fidelia*. Jest to generál Hulin, vítěz Bastilly, jenž se ubytuje u Lobkovice, Beethovenova přítele a příznivce, téhož, jemuž jsou věnovány *Eroika* a *c-moll*. A 10. května 1809 Napoleon přenocuje v Schönbrunnu.²⁴⁾

²³⁾ Robert von Keudell, někdejší vyslanec německý v Římě; *Bismarck und seine Familie*, 1901.

R. v. Keudell hrál tuto sonatu na špatném klavíru za přítomnosti Bismarckovy ve Versailích, 30. října 1870. Bismarck pravil o poslední větě skladby: „To jsou zápasy a vzlyky celého života.“ Cenil Beethovena nade všechny ostatní hudebníky a nejednou řekl: „Beethoven nejlépe vyhovuje mým nervům.“

²⁴⁾ Dům Beethovenův nalézal se blíže hradeb vídeňských, které Napoleon, dobyv města, vyhodil do po-

Vbrzku bude Beethoven nenáviděti francouzských vítězů. Přes to procítil horečku jejich hrdinské doby; a kdo ji necítí jako on, pochopí jen napolo tuto hudbu imperiálních dějův a vítězství.

*

Beethoven přerušil náhle *Symfonii c-moll*, aby napsal jedním dechem, bez obvyklých náčrtků *Čtvrtou symfonii*. Štěstí se mu zjevilo. V máji 1806 zasnoubil se s Terézou z Brunsvicku.²⁵⁾

větrí. „Jaký to zhoubný, pustošící život kolem kol!“ — píše Beethoven nakladatelům Breitkopf a Haertel, 26. června 1809; — „nic než bubny, kanonády, lidská bída všeho druhu!“

Věrný obraz Beethovenův z oné doby zanechal nám Francouz, poznavší jej ve Vídni r. 1809: sv. p. z Trémontu, vojenský soudce státní rady. Živě popisuje nepořádek v bytě Beethovenově. Rozmlouvali spolu o filosofii, náboženství, politice, „a především o Shakespearovi, jeho ideálu“. Beethoven byl ochoten provázeti Trémonta do Paříže, věda, že na tamější konservatoři byly již hrány jeho symfonie a maje tam nadšené ctitele. — (Viz *Mercure Musicale*, 1. května 1906; *une visite à Beethoven*, par le baron de Trémont; publié par J. Chantavoine.)

²⁵⁾ Přesněji: Terézou Brunsvíkovou. Beethoven poznal rodinu Brunsvíkovu ve Vídni, okolo let 1796 až 1799. Giulietta Guicciardi byla její sestřenicí. Podobá se, že Beethoven byl přechodně zamilován také do jedné sestry Terezininy, Josefiny, provdávší se za hraběte Deyma, v druhém manželství za p. Schtackel-

Ona milovala jej ode dávna, — od oné doby, kdy jako malá dívka učila se u něho hře na klavír, za jeho prvního pobytu ve Vídni. Beethoven byl přítelem bratra jejího Františka. R. 1806 byl hostem jejich v Márton-Vásáru v Uhrách a tam jest to, kde se milovali. Upomínka oněch šťastných dnů zachovala se ve vypravování Terézy Brunsvíkovy.²⁶⁾ „Jednoho nedělního večera, po obědě, při svitu luny, Beethoven usedl ke klavíru. Zprvu jen lehounce přejel rukou po klávesách. Znali jsme to, můj bratr František i já. Tak preludoval vždy. Pak udeřil několik akkordů v hlubokých tonech a zvolna, tajemně, slavnostně jal se hráti píseň²⁷⁾ od Šebastiana Bacha.²⁸⁾

berga. — Viz velmi zajímavé podrobnosti ze života rodiny Brunsvíkovy: André de Hevesy: *Beethoven et l'Immortelle Bien-aimée* (Revue de Paris, 1. a 15. března 1910). A. de Hevesy použil rukopisných pamětí a spisů Terezy Brunsvíkovy, chovaných v Márton-Vásáru v Uhrách. Přes to, že líčí důvěrný poměr Beethovenův k rodině Brunsvíkův, uvádí v pochybnost lásku jeho k Teréze. Než, důvody jeho nejsou přesvědčivé, vyhrazují si o nich pojednati některého dne.

²⁶⁾ Mariam Tenger: *Beethoven's unsterbliche Geliebte*, Bonn, 1890.

²⁷⁾ Jest to ona překrásná píseň, jež se nalézá v albu Bachovy choti, Annv Magdaleny (1725) pod názvem: *Aria di Giovannini*.

²⁸⁾ Autorství V. Š. Bachovo jest sporno.

*„Willst du dein Herz mir schenken,
so fang es heimlich an...“
(„Chceš-li mi dát svou lásku,
ať neví o tom svět...“)*

(Přel Ot. Fischer.)

Moje matka a farář zdřímli; můj bratr zíral vážně před sebe, a já, prodšena jeho zpěvem a jeho pohledem, já pocítla život v jeho plnosti. — Nazítří ráno potkali jsme se v parku. Řekl mně: „Píši nyní operu. Hlavní osoba je ve mně, přede mnou, všudy kudy jdu, všudy kde dlím. Nikdy nebyl jsem na takové výši. Vše jest světlost, jasnost, čirost. Do této chvíle podobal jsem se děcku z pohádky, sbírajícímu kaménky a nevidoucímu nádherného květu, vykvetšího na jeho stezce...“ V máji 1806 stala jsem se jeho snoubenkou, pouze se svolením svého milovaného bratra Františka.“

Čtvrtá symfonie, psaná téhož roku, jest čistý květ dýšící vůní těchto nejkldnějších dnů jeho života. Bylo správně poukázáno na tehdejší Beethovenovu snahu „uvést svého genia co nejtěsněji v shodu s tím, co bylo všeobecně známo a oblíbeno v tvarech odkázaných jeho předchůdci.²⁰⁾ Týž smířlivý duch, plynoucí z jeho lásky, působil i na jeho chování a způsob života. Ignaz von Seyfried a Grillparzer vypravují o něm, že

²⁰⁾ Nohl, *Život Beethovenův*.

byl pln jarosti, křepký, radostný, vzletný, ve společnosti dvorný, s dotěrnými trpělivý, pečlivě oblečen; a do té míry je klame, že ani nepozorují jeho hluchoty, říkajíce, že jest zdrav, krom zraku, který má slabý.³⁰⁾

Tímž dojmem působí podobizna, romanticky elegantní a poněkud strojená, malovaná v téže době Maehlerem. Beethoven chce se líbiti, a ví, že se líbí. Zamilovaný lev: zakrývá spáry. Tušíš však pod jeho hříčkami, pod fantasiemi i samou vroucností *Symfonie Hes-dur* strašnou sílu, rozmarnou náladu, prudké nápady.

Tento hluboký klid neměl míti trvání; blahodárný vliv lásky však potrval až do roku 1810. Jí asi bylo Beethovenovi děkovati za sebeovládání, působivší, že genius jeho vydal té doby své nejdokonalejší plody: onu klasickou tragedii, jíž jest *Symfonie c-moll* — a božský sen letního dne: *Symfonii Pastorale* (1808).³¹⁾ *Appassionata*,

³⁰⁾ Beethoven byl krátkozraký. J. v. Seyfried praví, že slabost zraku jeho byla zaviněna neštovicemi a že zcela mlád byl nucen nositi oční skla. Krátkozrakost dodávala asi jeho očím vytřeštěného výrazu. Dopisy z let 1823—1824 obsahují časté stesky, týkající se jeho očí, jež jej trápily. — Viz o tom: Kristian Kalischer: *Beethovens Augen und Augenleiden* (*Die Musik*, 15. března 1902).

³¹⁾ Skladba ku Goethovu *Egmontu* byla započata r. 1809. — Beethoven by si byl přál složit hudbu k *Vilému Tellovi*; byla však dána přednost Gyrowetzovi.

inspirovaná *Bouří* Shakespearovou a již pokládal za nejhlubší ze svých sonat,³²⁾ vyšla r. 1807, jest připsána Terezininu bratru. Teréze samé věnuje snivou a fantaskní sonatu op. 78 (1809). Dopis nedatovaný,³³⁾ svědčící *Nesmrtelné milence*, vyjadřuje stejně jako *Appassionata* prudkost jeho lásky.

„Můj anděli, mé všecko, mé já... Prsa jsou plna toho, co ti mám říci... Pláči, když pomyslím, že obdržíš první zprávu ode mne snad až v sobotu. — Jakkoli mne miluješ, já tebe nad to miluji... Ach Bože! — jaký život!! Tak! bez tebe! Tak blízek! tak vzdálen! — Myšlenky mé spěchají k tobě, má nesmrtelná milenko (*meine unsterbliche Geliebte*), hned radostné, hned teskné, vyčkávající od osudu, zdali nás vyslyší. — Mohu žítí buď jen s tebou, nebo nežítí... Nikdy jiné nebude náležeti mé srdce, nikdy — nikdy! — Ó Bože! Proč musíme se vzdalovati toho, co tolik milujeme? A přece život můj, jakým jest nyní, je život lopotný. Tvá láska činí mne nejšťastnějším i nejnešťastnějším z lidí. — Buď klidna... buď klidna — miluj mne! Dnes — včera — — Jaká touha v slzách po tobě, tobě — tobě, můj živote — mé všecko. Žij blaze. — Ó, miluj mne stále — nezneuznávej nikdy nejvěrnějšího srdce svého milovaného L.

³²⁾ Hovory se Schindlerem.

³³⁾ Psaný, podobá se, v Korompě, u Brunsvíků.

Věčně tvůj,
věčně má,
věčně svoji.“³⁴⁾

Který tajemný důvod zabránil štěstí těchto dvou bytostí milovavších se? — Snad nedostatek jmění, různost stavů. Možná, že Beethoven se vzpouzel dlouhému čekání, k němuž jej nutili, a pokoření tajiti se na neurčito svou láskou. Snad, prudký, chorý a omrzelý, bezvonně trápil tu, již miloval a zoufal si nad tím. — Pouto bylo přetrženo; a přece ani on ni ona, zdálo se, nikdy nezapomněli své lásky. Až do posledního dne (zemřela teprve roku 1861) Teréza Brunsvíková Beethovena milovala. A Beethoven pravil roku 1816: „Když na ni vzpomenu, srdce mi tluč tak prudce, jako onoho dne, kdy zřel jsem ji po prvé.“ Z téhož roku pochází šest písní *Vzdálené milence* (*An die ferne Geliebte*) op. 98, rázu tak jímavého a hlubokého. Píše do svého zápisníku: „Srdce mé překypuje při pohledu na tuto rozkošnou přírodu a přece Ona tu není se mnou!“

Teréza darovala Beethovenovi svou podobiznu s věnováním: „Vzácnému geniu, velkému umělci, dobrému člověku. T. B.“³⁵⁾

³⁴⁾ Nohl, XV.

³⁵⁾ Podobizna dodnes se nalézá v domě Beethovenově v Bonnu. Byla reprodukována v *Životě Beetho-*

V posledním roce jeho života kterýsi přítel přistihl Beethovena, samotna, líbajícího tuto podobiznu a mluvícího hlasitě dle svého zvyku: „Byla's tak krásná, tak vznešená, podobna andělům!“ Přítel se vzdálil, po chvíli se vrátil a shledav jej u klavíru, děl: „Dnes, můj starý příteli, není ve vaší tváři nic ďábelského.“ Beethoven odpověděl: „To že mne navštívil můj dobrý anděl.“ — Rána byla hluboká. „Ubohý Beethovene,“ dí sám, „pro tebe není žádného štěstí zvenčí; ty musíš si všechno vytvořiti sám v sobě, jedině v ideálním světě nalezneš přátel.“³⁶⁾

Do zápisníku zapisuje: „Odevzdanost, hlubokou odevzdanost ve svůj osud: nemůžeš již žíti sobě, jedině pro druhé; pro tebe není jiného štěstí, krom tvého umění. Ó Bože, dej mi síly, abych sebe překonal!“

*

Je tedy láskou opuštěn. Roku 1810 jest opět sám; ale přišla sláva a vědomí moci. Je v plné síle mužného života. Oddává se svému prudkému a bouřlivému rozmaru, nedbaje již ničeho, bez ohledu na společnost, slušnost, úsudky druhých. Čeho se báti, čeho šetřiti? Ta tam byla láska, ta tam byla ctižádost. Jeho síla, hle, co mu zbývá, radost z vlastní síly a potřeba jí využití, bez-

venově od Frimmla na str. 29. a v *Musical Times* z 15. prosince 1892.

³⁶⁾ Nohl: *Neue Briefe Beethovens*, XXXI.

mála nadužítí. „Síla, toť morálka lidí líšících se od ostatních lidí.“ Upadl opět v bývalou nedbalost v obleku; a volnost jeho způsobů se stala smělejší než druhdy. Ví, že jest práv říci vše, i těm nejvyšším. „Neuznávám jiného znamení přednosti, vyjma dobrotu,“ píše 17. července 1812.³⁷⁾ Bettina von Brentano, setkavší se s ním v téže době, dí, že „žádný císař, žádný král nebyl si tak vědom své síly.“ Byla jeho mohutností očarována: „Když jsem jej zřela poprvé,“ píše Goethovi, „celý vesmír vůkol mne zmizel. Pro Beethovena zapomněla jsem veškerého světa, i tebe, ó Goethe!... Mám za to, že se nemýlím, řeknu-li, že tento muž daleko předstihuje novodobou civilisaci.“ Goethe hleděl poznati Beethovena. Setkali se v českých lázních Teplicích r. 1812 a hrubě si nerozuměli. Beethoven vášnivě podívoval se geniu Goethovu;³⁸⁾ ale byl povahy příliš nespoutané a příliš prudké, aby se přizpů-

³⁷⁾ „Srdce (Gemüt) jest pákou všeho zdatného.“ (Giannatasiovi del Rio. Nohl, CLXXX.)

³⁸⁾ „Goethovy básně mne činí šťastným“ píše Bettině v. Brentano 10. února 1811. A jinde: „Goethe a Schiller jsou moji nejmilejší básníci, krom Ossiana a Homera, které, žel, nemohu čísti leč v překladě.“ (Breitkopfovi a Haertlovi 8. srpna 1809. Nohl: *Neue Briefe*, LIII.) Jest hodno pozor, jak přes nedostatečné literární vzdělání úsudek Beethovenův byl vyspělý. Mimo Goetha, o němž dí, že mu připadal „vznešený, velebný, vezdy z D-dur“ a nad Goetha miloval tyto

sobil povaze Goethově a nezranil ho. Sám vypravuje o kterési procházce, již konali spolu, kdy hrdý republikán, jímž byl, dal tajemnému radovi velkovévody výmarského naučení o důstojnosti, jehož mu Goethe nikdy neodpustil.

„Králové a knížata mohou jmenovati profesory a tajnými rady, mohou je zahrnouti tituly a řády, avšak nemohou udělati velkých lidí, duchů povznešených nad světa rmut... a když jsou dva pospolu, jako já a Goethe, musí těm velkým pánům být jasno, co my pokládáme velkým. — Včera, vracejíce se, potkali jsme cestou celou císařskou rodinu. Zřeli jsme ji zdaleka. Goethe, odtrhnuv se ode mne, postavil se stranou; marně jsem mu domlouval, nedostal jsem jej ani o krok dále; i vtlačil jsem klobouk do čela, zapíal svrchník a složiv ruce vzad, bral jsem se uprostřed nejhustšího davu — knížata a dvořané tvořili špalír; vévoda Rudolf přede mnou smekl, paní císařovna zdravila první. — Panstvo mne zná. — Zřel jsem, pro své vyražení, celý prů-

tři: Homera, Plutarcha a Shakespeara. Z Homera měl nejraději *Odysseu*. Shakespeara stále čítal v německém překladu, a jest známo, s jakou tragickou vznešeností zhudebnil *Coriolana* a *Bouři*. Co do Plutarcha, živil se jím, jako lidé Revoluce. Brutus byl jeho hrdinou, jako jím byl Michelangelovi; měl sošku jeho v své pracovně. Miloval Platona a snil o tom, založiti jeho Republiku v celém světě. „Sokrates a Kristus byli mými vzory,“ říká kdesi (Hovory z l. 1819—20.)

vod defilovati před Goethem — stál, s kloboukem v ruce, hluboce skloněn, stranou. Dal jsem mu potom co proto, ničím jsem ho neušetřil . . .³⁹⁾

Goethe rovněž nezapomněl.⁴⁰⁾

Z té doby pocházejí *Sedmá* a *Osmá symfonie*, napsány v několika měsících v Teplicích r. 1812:

³⁹⁾ Bettině v. Arnim (Nohl, XCI.).

⁴⁰⁾ „Beethoven,“ děl Goethe Zeltrovi, „jest na neštěstí na výsost nezkrocená osobnost; má nepochybně pravdu, pokládá-li svět bídným; tím však ho nezpřijemní ani sobě ani druhým. Dlužno jej omluviti a politovati ho, neboť je hluchý.“ — Neučinil napotom ničeho proti Beethovenovi, ale také nic pro něho: úplné mlčení o jeho díle, ba i o jeho jméně. — Vpravdě obdivoval jeho hudbu, ale bál se jí: znepokojovala ho; bál se, aby mu nezaplašila duševní klid, jehož tak těžce si vydobyl a jenž, proti běžnému mínění, mu nebyl nijak vrozen. Nepřiznal se k tomu druhým, snad ani sobě samému. — Jeden dopis mladého Felixe Mendelssohna, ubírajícího se r. 1830 Výmarem, dává prostně nazřít do hlubin této duše plné vášnivě bouřlivosti a zmatku (*leidenschaftlicher Sturm und Verworrenheit*, jak děl sám Goethe), již krotila silná inteligence.

„... Zprvu, píše Mendelssohn, nechtěl o Beethovenovi ani slyšet; než bylo mu se podrobiti a vyslechnouti první část *Symfonie c-moll*, která jej podivně vzrušila. Nechtěl dáti na sobě ničeho znáti, řka: „To nedorozumím, to jen budí úžas.“ Po chvíli pokračoval: „Toť ohromné, ztřeštěné, připadá ti, že se sboří dům.“ Při obědě, za něhož trval v zadumání, až do okamžiku, kdy, připadnuv opět na Beethovena, jal se mne vyptávat, vyzvídati. Viděl jsem, že dojem působil...“

(Viz různé články Frimmla: *O stycích Goetha s Beethovenem*.)

Orgie Rytmu a humoristická symfonie, skladby, v nichž projevil se snad nejpřirozeněji, zcela „rozepiat“ (aufgeknoepft), jak sám dí, s oním vzkypěním veselosti a zuřivosti, nenadálými protivami, vířivým a matoucím tryskáním, titan-skými výbuchy, uváděvší Goetha a Zeltra v zděšení,⁴¹⁾ a způsobivší, že v severním Německu šířilo se o *Symfonii A-dur*, že jest to dílo opilcovo. Dílo člověka spitého, opravdu, ale silou a duchem. „Jsem,“ dí sám, „jsem Bakchus, jenž lisuje lahodný nápoj bohů pro lidstvo. Já jsem to, jenž budí v lidech božské třestění ducha.“ Nevím, chtěl-li, jak napsal Wagner, vyliciti ve *finale* své symfonie dionyskou slavnost.⁴²⁾ Já spatřuji v této bujně *Kermesse* především důkaz jeho vlámského dědictví, rovněž jako shledávám jeho původ v jeho nespoutané volnosti slova i způsobů, jež tak rozkošně distonuje v říši kázně a poslušnosti. Nikde tolik otevřenosti a volné mohutnosti jako v *Symfonii A-dur*. Tot šílené plýtvání nadlidskými energiemi, bez cíle, pro rozkoš, rozkoš proudu, jenž přetéká a za-

⁴¹⁾ Dopis Goethův Zeltrovi 2. září 1812. — Dopis Zeltrův Goethovi 14. září 1812: „*Auch ich bewundere ihn mit Schrecken.*“ (Já rovněž se mu podivuji s hrůzou.) Zelter píše Goethovi 1819: „Je prý blázen.“

⁴²⁾ Jest to, vším způsobem, námět, na nějž Beethoven pomýšlel: neboť jej shledáváme v jeho zápiscích a zvláště v jeho náčrtech k *Desáté symfonii*.

plavuje. *Osmá symfonie* není tak velikolepě mohutná, ale ještě úžasnější a pro člověka význačnější, směřující tragedii s fraškou a olbřímí sílu s hříčkami a nápady děcka.⁴³⁾

Rok 1814 znamená vrchol slávy Beethovenovy. Na kongresu vídeňském bylo s ním jednáno jako s nejslavnějším mužem Evropy. Účastnil se činně slavností. Mocní tohoto světa vzdávali mu hold; pyšně přijímal jejich dvoření, jak se pochlubil Schindlerovi.

Nadchnul se pro válku za neodvislost.⁴⁴⁾ R. 1813 napsal symfonii na *Vítězství Wellingtonovo* a začátkem r. 1814 válečný sbor: *Obrození Německa (Germanias Wiedergeburt)*. 29. listopadu 1814 řídil před posluchačstvem králů vlastenec-kou kantátu: *Slavný okamžik (Der glorreiche Augenblick)*, a k dobytí Paříže r. 1815 složil sbor: *Dokonáno jest! (Es ist vollbracht!)*. Tyto příležitostné skladby vykonaly pro jeho slávu více než všechna jeho ostatní díla. Rytina Blasia Hoefla dle kresby Francouze Letronna, a divoká maska, již dle jeho tváře sejmul Franz Klein, skýtají živý obraz Beethovenův z doby vídeň-

⁴³⁾ Soudobé, a tato díla mnohdy snad ovlivňující, jsou velmi něžné a důvěrné styky Beethovenovy s mladou berlínskou zpěvačkou Amalií Sebalovou.

⁴⁴⁾ Zcela jinak v té věci jednal Schubert, složiv 1807 příležitostnou skladbu „ke cti Napoleona Velikého“ a sám řídil provedení za přítomnosti císařovy.

ského kongresu. Hlavní rys této lví tváře, sevřených čelistí, hněvných a bolestných vrásek jest vůle — taková napoleonská vůle. Poznáváme muže, jenž děl o Napoleonovi po bitvě u Jeny: „Žel, že nevyznám se ve válce jako v hudbě! Porazil bych ho!“ Ale království jeho nebylo z tohoto světa. „Říše má jest ve vzduchu,“ jak napsal Františku Brunsvíkovi. (*Mein Reich ist in der Luft.*)⁴⁵⁾

*

Po této hodině slávy následuje doba nejtrudnější a nejnešťastnější. K Vídni neměl Beethoven nikdy sympatie. Duch hrdý a svobodný jako jeho nemohl míti zalíbení v tomto strojeném městě, ducha světáckého a prostředního, jemuž Wagner tak tvrdě vypálil v tvář znamení svého pohrdání.⁴⁶⁾

⁴⁵⁾ „Nedím vám ničeho o našich mocnářích a jejich mocnárstvích,“ píše Kavkovi za vídeňského kongresu, „mně jest říše ducha ta nejmilejší a nejvyšší všech duchovních a světských mocnárství.“ (*Mir ist das geistige Reich das Liebste, und das Oberste aller geistlichen und weltlichen Monarchien.*)

⁴⁶⁾ „Vídeň, není-liž tím řečeno vše? — Každá stopa německého protestantství setřena, i národní přízvuk zmizel, byv povlaštěn. Německý duch, mravy a způsoby vykládány po vlašsku a po španělsku... Země zfalšované historie, zfalšované vědy, zfalšovaného náboženství... Jalový skepticism, který nutně zahubí a pochová veškeru lásku k pravdě a cti a samostatnosti...“ (Wagner, Beethoven, 1870.)

Nezameškal jediné příležitosti, by se z Vídně vzdálil a okolo r. 1808 vážně na to pomýšlel opustiti Rakousko a odebrati se k dvoru Jerôma Bonaparta, krále vestfálského.⁴⁷⁾ Avšak Vídeň poskytovala hojně hudební opory; dlužno uznati, že byli tu vždy někteří vznešení milovníci hudby, kteří dovedli oceniti Beethovena a ušetřili svou vlast hanby jeho ztráty. Roku 1809 tři z nejzámožnějších šlechticů vídeňských: arcivévoda Rudolf, žák Beethovenův, kníže Lobkovic a kníže Kinský zavázali se mu vypomoci ročním platem 4000 zl. za podmínky, zůstane-li v Rakousku. „Kdyžtě jest prokázáno,“ pravili, „že člověku nelze se věnovati cele svému umění, leč je-li zbaven hmotných starostí, a že jen tehdy jest s to, aby tvořil taková vznešená díla, která jsou slávou umění, podepsaní pojali úmysl poskytnouti Ludwigu van Beethovenovi pomoci a

Grillparzer napsal, že jest neštěstím naroditi se Rakušanem. Slavní skladatelé němečtí z konce XIX. stol., kteří žili ve Vídni, přeukrutně trpěli duchem tohoto města, oddaného farizejskému kultu Brahmsovu. Život Brucknerův tam byl jediným dlouhým mučednictvím. Hugo Wolf, drahně zuřivě se bránivší, dříve než podlehl, vyslovil o Vídni nesmiřitelné úsudky.

⁴⁷⁾ Král Jerôme nabídl Beethovenovi doživotního platu šest sest dukátů a cestovného sto padesát dukátů, jediné za závazek, by občas hrál a řídil jeho komorní koncerty, které neměly být ani dlouhé ani časté. (Nohl, XLIX.) Beethoven chystal se k odjezdu.

tím odstraniti bědné překážky, jež by se mohly klásti proti rozmachu jeho genia.“

Na neštěstí skutek neodpovídal slibům. Tento důchod byl vždy velmi nepřesně vyplácen; vbrzku pak ustal docela. Ostatně Vídeň podstatně se změnila po kongresu 1814. Společnost zaujata politikou odvracela svou pozornost od umění, hudební vkus byl porušen italianismem a moda, příznivá Rossinimu, nazývala Beethovena pedantem.⁴⁸⁾

Přátelé a příznivci Beethovenovi se rozptýlili nebo zemřeli: kníže Kinský r. 1812, Lichnowský r. 1814, Lobkowicz r. 1816, Rasumovský, pro nějž byl složil svá překrásná kvarteta op. 59, dával svůj poslední koncert v únoru 1815.

Roku 1815 Beethoven se rozchází s Breuningenem, přítelem z dětství, bratrem Eleonořiným.⁴⁹⁾

⁴⁸⁾ Rossiniův *Tancred* stačil, aby otřásl celou budovou německé hudby. Bauernfeld, citovaný Ehrhardem, zapisuje do svého Deníku tento úsudek, kolovavší ve vídeňských salonech 1816: „Mozart a Beethoven jsou staří pedanti; pitomost předešlé doby měla v nich zálibu; teprve od dob Rossiniho víme, co jest melodie. *Fidelio* jest smetí; nechápeš, že komu stojí za to se tím nuditi.“

Roku 1814 měl Beethoven svůj poslední koncert jako pianista.

⁴⁹⁾ Téhož roku Beethoven ztratil bratra Karla. „Lpěl tolik na životě, co já bych svého rád pozbyl,“ psal Brentanovi.

Od nynějška je sám: „Nemám žádných přátel a jsem na světě sám,“ zapisuje do zápisníku roku 1816.

Ohluchl úplně.⁵⁰⁾ Od podzimu 1815 neobcuje s lidmi leč písemně. Nejstarší Zápisník rozhovorů pochází z r. 1816.⁵¹⁾ Jest známo Schindlerovo bolestné vypravování o představení *Fidelia* roku 1822:

„Beethoven si přál řídit při generální zkoušce ... Hned při dvojzpěvu v prvním dějství bylo jasno, že neslyšel ničeho, co se dalo na jevišti. Značně zpožďoval takt; a zatím co orchestr se ří-

⁵⁰⁾ Kromě hluchoty zdraví jeho se horšilo den ze dne. Od října 1816 byl těžce nemocen zánětem. V létě 1817 vyslovil se lékař, že jest to plicní choroba. V zimě 1817—1818 velmi se soužil domnělými souchotěmi. V letech 1820—1821 trpěl prudkým rheumatismem, 1821 žloutenkou, 1823 zánětem spojivky.

12. listopadu 1821 (právě když skládal *Mši D-dur*) píše Beethoven Fr. Brentanovi: „Od minulého roku do této chvíle byl jsem stále churav. Nyní se mi daří lépe, díky Bohu, a myslím, že budu moci opět žítí svému umění, čehož, abych pravdu řekl, ode dvou let nebylo, jednak pro nedostatek zdraví, jednak pro tolikeré jiné lidské utrpení.“

⁵¹⁾ Všimněte si, že téhož roku se započíná v jeho hudbě změna stylu, zahájená sonatou op. 101.

Zápisníky rozhovorů, skládající se z 11.000 rukopisných stránek, jsou dnes uchovány v král. bibliotéce berlínské.

dil dle jeho taktovky, zpěváci uháněli po svém. Nastal všeobecný zmatek. První kapelník Umlauf navrhl okamžik oddechu, neudav důvodu, a po několika slovech, vyměněných se zpěváky, započalo se znovu. Opět týž zmatek. Bylo třeba druhé přestávky. Nemožnost pokračovati za řízení Beethovenova byla jasna; ale jak mu to zpochoptitelniti? Nikdo neměl odvahy mu říci: „Odstup, ubohý nešťastníče, ty nemůžeš řídit.“ Beethoven znepokojen, vzrušen, obracel se na pravo a na levo, snaže se vyčísti z výrazu různých tváří a pochopiti, v čem vězí překážka: se všech stran ticho. Náhle, velitelsky mne zavolal. Když jsem k němu přistoupil, podav mi zápisník, dal mi znamení, bych psal. Napsal jsem tato slova: „Zapřísahám vás, byste nepokračoval; vysvětlím vám doma, proč.“ Jedním skokem seskočil do přízemí, volaje na mne: „Odejděme, rychle!“ Úprkem uháněl do svého bytu; vešel, padl bezvládně na divan, zakrýváje oběma rukama tvář; tak setrval až do oběda. U stolu nebylo možno dostati z něho slova; měl výraz sklíčenosti a přehlubokého hoře. Po obědě, když měl jsem se k odchodu, nepustil mne, vysloviv přání, že nechce býti sám. Když jsme se loučili, žádal mne, bych jej doprovodil k proslulému lékaři ušních chorob... V celém svém dalším obcování s Beethovenem neshledávám dne, jenž by se dal přirovnati k tomuto osudnému listopado-

vému dni... Byl zasažen do srdce a až do své smrti žil pod dojmem tohoto ukrutného výjevu.⁵²⁾

Dva roky potom, 7. května 1824, řídě *Symfonii se sbory* (či, jak stojí na programu, „účastně se řízení koncertu“) neslyšel jáso tu zaburácevšího vším posluchačstvem; nedotušil se ho, až když jedna z pěvkyně, uchopivši jej za ruku, obrátila jej tváří k obecenstvu a on zřel náhle posluchačstvo stojící, mávající klobouky, tleskající rukama.

Kterýsi anglický cestovatel, Russel, viděvši jej u klavíru okolo r. 1825, vypravuje, že když chtěl hráti pianissimo, klávesy se neozývaly a bylo dojemné sledovati za tohoto ticha pohnutí zračící se na jeho tváři a zkroucených prstech.

Zazděn v sebe sama,⁵³⁾ odloučen od ostatních lidí, neměl jiné útěchy kromě přírody. „Byla jeho jedinou důvěrnicí“ — dí Teréza Brunsvíková. Byla jeho útočištěm. Ch. Neate, poznavši jej r. 1815, praví, že nikdy neviděl člověka, který by tak vroucně miloval květiny, oblaka, příro-

⁵²⁾ Schindler, stavši se 1819 důvěrným přítelem Beethovenovým, obcoval s ním od r. 1814, leč Beethoven jen nerad mu dopřával svého přátelství. Zprvu zacházel s ním s pohrdavým sebevědomím.

⁵³⁾ Viz překrásné pojednání Wagnerovo o hluchotě Beethovenově (*Beethoven*, 1870).

du:⁵⁴⁾ připadalo, že jimi žije. — „Nikdo na světě nemůže milovati venkov tak jako já,“ píše Beethoven. „Miluji strom více než člověka...“ Ve Vídni denně konal svou procházku na baštách. Na venkově se toulal, od svítání do noci, sám, bez klobouku, v slunci i dešti.

„Všemohoucí! — v lesích jsem šťasten — šťasten v lesích — kde každý strom hovoří Tebou. — Bože, jaká nádhera! — v těchto hvozdech, na pahorcích — zde jest klid — klid Tobě k službám.“

Nepokojný jeho duch nalézal tu úlevy.⁵⁵⁾ Soužil se starostmi o peníze. Roku 1818 píše: „Jsem málem přiveden na žebrotu a jest mi se tvářiti, jako bych měl všeho dostatek.“ A jinde: „Sonata op. 106 byla složena za tísnivých okolností. Je krušné pracovati pro chleba.“ Spohr vypravuje, že často nemohl vyjít pro své dřavé boty. Dluhoval značné obnosy svým nakladatelům a díla jeho mu nevynášela ničeho. K subskripci jeho *Mše D-dur* přihlásilo se sedm před-

⁵⁴⁾ Měl rád němou tvář a měl se zvířaty soucit. Matka historika Frimmla vypravuje, že dlouho chovala k Beethovenovi bezděkou nenávisť, poněvadž, když byla malá, zaháněl kapesníkem všechny motýle, které chtěla lapit.

⁵⁵⁾ Býval stále nespokojen s bytem. Během třiceti let ve Vídni vystřídal třicet bytů.

platitelů (mezi nimiž ani jeden muzikant).⁵⁶⁾ Obdržel sotva třicet nebo čtyřicet dukátů za své podivuhodné sonaty, z nichž každá jej stála tři měsíce práce. Kníže Galicyn přiměl jej, aby komponoval kvarteta op. 127, 130, 132, snad svá nejhlubší díla a jež, podobá se, psal svou krví; nezaplatil mu jich. Beethoven se hubil domácími trampotami, nekonečnými spory, aby obdržel plat, jenž mu náležel, nebo aby si zachoval poručnictví nad synovcem, synem svého bratra Karla, zemřevšího na souchotě r. 1815. Na toto dítě přenesl všechnu potřebu obětovné lásky, již překypovalo jeho srdce. Tím uchystal si nová krutá muka. Připadá, jakoby jeho dar snášeti svůj osud, byl se o to staral, by neustále obnovoval a množil jeho bídu, aby geniu jeho nechybělo potravy. Bylo mu především zápoliti o malého Karla s nehodnou matkou, jež mu jej chtěla odejmouti.

„Ó můj Bože,“ píše, „má hradbo, má ochrano, mé jediné útočiště! Ty čteš v hlubinách mé duše a znáš trýzeň, již zakouším, mám-li způsobiti bolest těm, kdož mne chtějí oloupiti o mého Karla, můj poklad!⁵⁷⁾ Slyš mne, o Bytosti, již

⁵⁶⁾ Beethoven obrátil se osobně na Cherubiniho, jehož si „ze svých vrstevníků nejvíce vážil“. (Nohl, CCL.) — Cherubini neodpověděl.

⁵⁷⁾ „Nemstím se nikdy,“ píše na jiném místě paní Streichové. „Jsem-li donucen vystoupiti proti něko-

nevím jakým nazvati jménem, vyslyš vroucí prosbu nejnešťastnějšího ze svých tvorů!“

„O Bože! Pomož mi! Ty zříš mne opuštěna všemi lidmi, proto že nechci se smlouvat s nepspravedlností! Vyslyš prosbu mou, dej, bych alespoň v budoucnosti mohl žít se svým Karlem! ... Ó, krutý osude, nesmířitelná sudbo! Ne, ne, mému neštěstí nebude konce!“

Tento synovec, tak horoucně milovaný, ukázal se napotom nehodným důvěry svého strýce. Dopisy Beethovenovy s ním jsou bolestné a drásavé, podobně jako dopisy Michelangelovy s jeho bratry, jsou však prostnější a dojemnější:

„... Mám se ještě jednou dožítí nejohavnějšího nevděku? Nuže, má-li pouto býti přetrženo, buďsi! Všichni nestranní lidé, kteří o tvém nevděku zvědí, budou tě nenávidět... Tíží-li tě smlouva mezi námi, s pánem bohem — učinil jsem seč jsem byl, mohu předstoupiti před Svrchovaného Soudce...“⁵⁸⁾

„Tak jsi zhýčkán, že nebylo by na škodu, kdybys konečně hleděl se státí prostým a pravdivým; srdce mé příliš trpělo licoměrným tvým chováním; těžko mi zapomenouti... Bůh je mým svědkem, sním jen a jen o tom, bych byl navždy vzdálen tebe i nehodného bratra a ha-

mu, činím jen, čeho jest nutně třeba, abych se hájil nebo abych zabránil, by nečinili příkoří.“

⁵⁸⁾ Nohl, CCCXLIII.

nebné rodiny... Nemohu již míti důvěru v tebe.“ A podpisuje se: „Na neštěstí tvůj otec — či lépe, ne tvůj otec.“⁵⁹⁾

Než odpuštění následuje ihned:

„Můj drahý synu! — Ani slovo — pospěš v mou náruč, neuslyšíš tvrdého slova, pro Bůh, neuvrhuj se v zkázu. — Budeš přijat s láskou jako vždy; — o tom, co činit pro tvou budoucnost, promluvíme si přátelsky. — Mé čestné slovo, žádných výčitek! Byly by marny. Má se ti ode mne dostati jen láskyplné péče a pomoci. — Vrať se, — vrať se na věrné srdce svého otce. — Beethoven. — Vrať se, obdržev tento list, ihned domů.“ (Na obálku připsal francouzsky: „*Nepřijdeš-li, dojistá mne usmrtíš.*“)⁶⁰⁾

„K čemu ta přetvářka... Nemáš se přetvářeti, nemáš lháti... Buď zdrav; ten, jenž nedal ti život, ale jenž ti ho zachoval, a co víc, jenž otcovsky, ba nad to, pečoval o vzdělání tvého ducha, snažně tě prosí, bys kráčel jen a jen na pravé cestě všeho dobrého a spravedlivého. Sbohem. Tvůj věrný dobrý otec.“⁶¹⁾

⁵⁹⁾ Nohl, CCCXIV.

⁶⁰⁾ Nohl, CCCLXX.

⁶¹⁾ Nohl, CCCLXII.—LXVII.

Dopis nedávno objevený v Berlíně p. Kalischrem jest důkazem, s jakou horoucností Beethoven se snažil učiniti ze svého synovce „státu užitečného občana“ (1. února 1819).

Osnovav všeho druhu sny pro budoucnost svého synovce, jenž nebyl prost inteligence a jež by byl rád uvedl na dráhu vysokoškolskou, Beethoven musil nakonec svoliti k tomu, by se stal obchodníkem. Ale Karel navštěvoval her-ny a dělal dluhy.

V důsledku kteréhosi kormutlivého jevu, častějšího než se domníváme, mravní ušlechtilost strýcova, na místě aby na něho dobře působila, mu škodila, doháněla jej k vzpouře, jak praví oním ukrutným slovem, v němž se zračí tato bídná duše: „Stal jsem se horším, protože strýc chtěl, abych byl lepším.“

Dospělo k tomu, že v létě 1826 vpálil si kulku do hlavy. Nezemřel; ale byl to Beethoven, jenž bezmála zaplatil to smrtí: již nikdy se nevzpamatoval z tohoto ukrutného rozechvění.⁶²⁾

Karel se uzdravil: žil až do konce, aby trápil svého strýce, jehož smrti nebyl tak zcela ne-súčastněn a u něhož nebyl v hodině smrti. — „Bůh mne nikdy neopustil,“ napsal Beethoven před několika lety svému synovci. „Nalezne se někdo, kdo mně zatlačí oči.“ — Neměl to být ten, jež nazýval „svým synem“.⁶³⁾

⁶²⁾ Schindler, viděvši jej tehdy, praví, že náhle se-
staral, byl jako sedmdesátiletý stařec, zlomen, ochablý,
bez vůle. Byl by zemřel, kdyby Karel byl zemřel. —
Zemřel několik měsíců potom.

⁶³⁾ Diletantství naší doby pokusilo se o rehabilitaci
tohoto dareby. Nelze se tomu diviti.

To z hlubiny této propasti trudu jal se Beethoven velebiti Radost.

Byl to plán jeho celého života. Již roku 1793 v Bonnu na to pomýšlel.⁶⁴⁾ Po celý život svůj chtěl opěvati Radost a korunovati ji jedním ze svých slavných děl. Po celý svůj život byl na vahách, jaký dáti hymně přesný tvar a určití dílo, v němž by jí vykázal místo. I co do *Deváté symfonie* byl dalek konečného rozhodnutí. Až do posledního okamžiku měl v úmyslu odložit *Ódu na Radost* pro nějakou desátou nebo jedenáctou symfonii. Dlužno si povšimnouti, že *Devátá* nemá nadpis *Symfonie se sbory*, nýbrž

⁶⁴⁾ Dopis Karlottě Schillerové, leden 1793. Óda Schillerova byla psána 1785. — Nynější thema se vyskytá 1808, ve *Fantasii pro klavír, orchestr a sbor*, op. 80, a 1810 v skladbě *Lied*, na slova Goethova: *Kleine Blumen, kleine Blätter*. — Viděl jsem v jednom zápisníku z r. 1812, jenž náleží dru Erichu Priegerovi v Bonnu, mezi náčrtky k *Sedmé symfonii* a návrhem k ouvertuře k *Macbethu*, pokus použití slov Schillerových k thematu, jehož později zužitkoval v ouvertuře op. 115 (*Namensfeier*). — Některé z motivů instrumentálních *Deváté symfonie* se vyskytují již před rokem 1815. Konečně, definitivní thema Radosti jest zaznamenáno 1822, rovněž všechny ostatní nápěvy symfonie, vyjma *trio*, jež jest pozdější, pak *andante moderato* a posléze *adagio*, jež zdá se býti posledním.

O básni Schillerově a nesprávném výkladu, jímž za naší doby snažili se nahraditi slovo *Freude* (*Radost*) slovem *Freiheit* (*Svoboda*), viz článek Ch. Andlera v „*Pages Libres*“ (8. července 1905).

(Schiller)

Symfonie se závěrečným sborem Ódy na Radost. Mohlo se jí dostati a málem se jí dostalo jiného závěru. V červenci 1823 Beethoven ještě na to pomýšlel dáti jí *finale instrumentální*, jehož později použil v kvartetu op. 132. Czerný a Sonnleithner tvrdí dokonce, že i po provedení (v květnu 1824) Beethoven nevzdal se této myšlenky.

S uvedením sboru do symfonie byly spojeny značné technické nesnáze, jak nám dosvědčují zápisky Beethovenovy a jeho četné pokusy uvést sbory jinak a na jiném místě skladby. V náčrtech k druhému nápěvu *adagia*⁶⁵⁾ napsal: „Snad by se hodil sbor sem.“ Avšak nemohl se rozhodnouti odloučiti se od svého věrného orchestru. „Když mne napadne myšlenka,“ říkal, „slyším ji v některém nástroji, nikdy v hlase.“ Proto oddaluje co možno nejvíce upotřebiti hlasů; ano dává hráti zprvu nástrojům nejen recitativy ve *finale*,⁶⁶⁾ ba i samo thema Radosti. Avšak dlužno jíti ještě dále ve výkladu tohoto kolísání a těchto odkladů: příčina jejich jest hlubší. Tento nešťastný člověk, stále mučený hořem, stále prahnul po tom opěvati výbornost Radosti; a rok od roku odkládal svůj úkol, neustále schva-

⁶⁵⁾ V knihovně berlínské.

⁶⁶⁾ *Also ganz so als ständen Worte darunter.* (Tedy zcela tak, jako by byla podložena slova.)

cován vírem svých vášní a svou melancholií. Dosáhl toho až v den poslední. Avšak jak slavně!

V ten okamžik, kdy thema Radosti se zjeví poprvé, orchestr prudce ustane, nastává náhlé ticho: to dodává zpěvu tajemného a božského rázu. A právem: thema je vlastně jakýsi bůh. Radost sestupuje s nebes, obestřena nadpřirozeným klidem: lehounkým svým dechem laská utrpení; a dojem, jejž vzbuzuje, je tak pln něhy, když se vkrádá do uzdravujícího srdce, že jako onomu Beethovenovu příteli „je ti do pláče při pohledu na její sladké oči“. Když potom thema přejde do hlasův, jest to v basovém hlase, kde nejprvé se jeví, rázu vážného a poněkud stísněného. Leč, povlovně Radost se zmocňuje bytosti. Jest to dobývání, zápol s bolestí. A ejhle, rytmy pochodu, voje v pohybu, horoucí a supající zpěv tenorův, všechny ty chvějící se stránky, kde mníš slyšeti dech samého Beethovena, rytmus jeho oddechování a jeho roznícených výkřiků, zatím co se toulal v polích, skládaje své dílo, unášen kterousi démonickou zuřivostí, jako nějaký starý král Lear uprostřed bouře. Po válečné radosti následuje náboženská ekstase; pak jakási posvátná orgie, třeštění lásky. Celé teteřící se člověčenstvo vztahuje ruce k nebesům, vyráží mocné výkřiky, vrhá se k Radosti a tiskne ji na své srdce.

Dílo Titanovo přemohlo všeobecnou prostřed-

nost. Frivolní Vídeň byla jím na okamžik otřesena; oblibovala jen a jen Rossiniho a vlašské opery. Beethoven, pokořen a zarmoucen, chtěl se usídliti v Londýně a pomýšlel na to dáti tam provozovati *Devátou symfonii*. Po druhé, jako v r. 1809, několik šlechtných přátel zadalo mu žádost, by neopouštěl vlasti. Pravili: „Víme, že jste složil novou skladbu chrámové hudby,⁶⁷⁾ v níž jste vyjádřil city vnuknuté vám vaší *hlubokou věrou*. *Nadpozemské světlo* pronikající vaši vznešenou duši ji prozařuje. Víme ostatně, že vínek vašich velkolepých symfonií jest obohacen o jeden nehynoucí květ... Vaše nepřítomnost, za těchto posledních let, zarmucovala všechny, kdož k vám obraceli své zraky.⁶⁸⁾ Všichni uvažovali s tesknou, že genius, jemuž bylo vykázáno tak vysoké místo mezi žijícími, zmlkl, co kterýsi druh cizí hudby jal se šířiti v naší zemi, uváděje v zapomenutí plody německého umění... Jen a jen od vás národ očekává nový život, nové vavříny a nové království pravdy a krásna na vzdory módě... Dejte nám naději, že vbrzku uzříme své tužby splněny...

⁶⁷⁾ Mše D-dur, op. 123.

⁶⁸⁾ Beethoven, utrmácen domácími klopotami, bídou, starostmi všeho druhu, napsal v pěti letech, od 1816 až 1821, jen tři skladby pro klavír (op. 101, 102, 106). Ne přátelé říkali, že jest vyčerpán. Dal se opět do práce roku 1821.

a kéž jaro, jež přichází, dvojnásob vzkvete, dík vaším vlohám, pro vás i pro svět!“⁶⁹⁾ Tato velkodušná adresa ukazuje, jakou moc nejen umělec-ky, nýbrž i mravně měl Beethoven na výkvět tehdejšího Německa. První slovo, jež se naskytá jeho ctitelům, by vzdali chválu jeho geniu, není slovo věda, ni umění: jest to slovo *víra*.⁷⁰⁾

Beethoven byl tím hluboce dojat. Zůstal. Dne 7. května 1824 byly ve Vídni poprvé provedeny *Mše D-dur* a *Devátá symfonie*. Úspěch byl triumfální a nabýval téměř rázu buřičského. Když Beethoven vystoupil, byl uvítán pěti salvy potlesku; v této říši dvorní etikety byly zvykem jen tři salvy na uvítání císařské rodiny. Policii bylo učiniti konec projevům. Symfonie vyvolala frenetický jásot. Mnozí slzeli. — Beethoven po koncertě pohnutím omdlel; byl odnesen k Schindlerovi. Tam zůstal, v mrákotách, oblečen, bez jídla a pití, celou noc i následující ráno. Úspěch byl přechodný a praktického vý-

⁶⁹⁾ V únoru 1824. Podepsali: kníže C. Lichnowský, hrabě M. Lichnowský, hrabě M. Fries, hrabě M. Dietrichstein, hrabě F. Palfy, hrabě Czernin, I. šl. Mosel, Karel Czerný, opat Stadler, A. Diabelli, Artaria a sp., Steiner a sp., A. Streicher, Zmeskal, Kiesewetter a j.

⁷⁰⁾ „Můj mravní charakter jest veřejně uznáván,“ praví hrdě Beethoven v městské radě vídeňské, dovolává se svého práva poručenství nad svým synovcem. — „I znamenití spisovatelé, jako Weissenbach, uznali, že jest hoden, aby o něm psali.“

sledku nebylo pro Beethovena žádného. Koncert nevynesl ničeho. Hmotná tíseň jeho života tím se nezměnila. Byl jako dříve chud, chor,⁷¹⁾ osamělý — ale vítězem:⁷²⁾ — vítězem nad prostředností lidí, vítězem nad svým vlastním osudem, vítězem nad svým utrpením. „Obětuj, obětuj vezdy pošetilosti života svému umění! Ó! Bůh nade všecko! (*O Gott über alles!*)

*

Zmocnil se tak mety celého svého života. Uchvátil Radost. — Dovede setrvati na tomto vrcholu duše, ovládajícího bouře? — Dojista často asi znovu upadal do starých teskností. Jistě, poslední jeho kvarteta jsou plna podivných stínů. Přece, zdá se, že vítězství *Deváté symfo-*

⁷¹⁾ V srpnu 1824 pojala jej bázeň, že zemře náhlou smrtí „jako můj drahý dědeček, jemuž se tolik podobám...“ píše 16. srpna 1824 doktoru Bachovi. Trpěl velmi žaludečními bolestmi. V zimě 1824—1825 byl těžce nemocen. V květnu 1825 měl chrlení krve a krvácení z nosu. 9. června 1825 píše svému synovi: „Má slabost často hraničí s mdlobou... Smrt nebude již dlouho meškati...“

⁷²⁾ *Devátá symfonie* byla v Německu poprvé provedena ve Frankfurtě v dubnu 1825, v Londýně již 25. března 1825, v Paříži na konservatoři 27. března 1831. Sedmnáctiletý Mendelssohn hrál ji na klavíru v Jaegerhalle v Berlíně 14. listopadu 1826. Wagner, studuje v Lipsku, ji vlastnoručně celou opsal, a v dopise ze dne 6. října 1830 nabízí nakladateli Schottovi upravení symfonie pro klavír na dvě ruce. Lze říci, že *Devátá symfonie* rozhodla o životě Wagnerově.

nie zůstavilo v něm slavnou stopu. Náměty, jež plánuje pro budoucnost:⁷³⁾ *Desátou symfonií*,⁷⁴⁾ *Ouverturu na jméno Bachovo*, hudbu ke Grillparzerově *Melusině*,⁷⁵⁾ ke Koernerovu Odysseu a

⁷³⁾ „Apollo a Musy mne ještě nevydají smrti, jsemť jim ještě tolik dlužen a musím, než se odeberu na nivy Elisejské, vykonati, co mně vnuká a velí Duch. Připadá mi, že jsem sotva napsal několik not.“ (Bratřím Schottovým 17. září 1824. — Nohl, Neue Briefe, CCLXXII.)

⁷⁴⁾ Beethoven píše Moschelesovi 18. března 1827: „Jedna symfonie úplně načrtnutá leží v mém pultě, krom nové ouvertury.“ Tento náčrtek nebyl nikdy nalezen. — Dočítáme se pouze v jeho zápisníku: „*Adagio cantico*. Duchovní píseň pro symfonii podle starého způsobu (*Herr Gott Dich loben wir. — Alleluja*), buď samostatně, buď jako úvod k některé fuze. Tato symfonie by mohla býti charakterisována vpadnutím hlasů, buď ve *finale*, nebo ihned v *adagiu*. Housle v orchestru atd. značně zesílené v posledních taktech. Dáti vpadnouti hlasům, hlas po hlase, nebo zopakovati nějakým způsobem *adagio* v posledních taktech. *Adagio* na slova některého řeckého mythu nebo některé duchovní písně, *allegro* na oslavu Bakchovu.“ (1818.) Z toho jest patrné, že sborový závěr byl té doby vyhrazen pro *Desátou* a nikoli *Devátou symfonií*.

„Později,“ pravil, „chci v *Desáté symfonii* dokonati usmíření nového světa se světem starým, to, oč se pokusil Goethe v druhém díle svého *Fausta*.

⁷⁵⁾ Legenda o rytíři, jenž miluje rusalku a v jejích poutech hyne steskem po volnosti. Jsou některé analogie mezi touto básní a básní o Tannhäusrovi. Beethoven o této skladbě pracoval v l. 1823—1826. (Viz: A. Ehrhard, Franz Grillparzer, 1900.)

Goethovu *Faustu*,⁷⁶⁾ biblické oratorium *Saul a David*, dokazují, jak mocně duch jeho byl váben jasným klidem starých mistrů: Bacha a Haendla — a ještě více k světlu Jihu, k jižní Francii nebo k Italii, již toužil procestovati.⁷⁷⁾

Doktor Spiller, viděv jej r. 1826, praví, že tvář jeho zradostněla a zveselila. Téhož roku, když Grillparzer s ním mluví naposled, jest to Beethoven, který sklíčenému básníkovi dodává srdce. „Ach!“ děl tento, „kdybych měl tisící díl vaší síly a vytrvalosti!“ Časy jsou zlé; monarchická reakce tíží mysle! „Censura mě ubila,“ lká Grillparzer. „Musíš do severní Ameriky, chceš-li svobodně myslet, svobodně mluvit.“ Avšak žádná moc nemohla umlčeti myšlenku Beethovenovu. „Slova jsou spoutána; ale zvuky jsou na štěstí ještě volny,“ píše mu básník Kuffner. Beethoven jest veliký volný hlas, té doby snad jediný, myšlenky německé. Cítí to. Často mluví o po-

⁷⁶⁾ Beethoven měl již od r. 1818 v úmyslu napsati hudbu k *Faustu*. (První díl *Fausta* vyšel pod názvem *Tragoedie* na podzim 1807.) Byl to jeden z jeho nejmiřejších plánů. („*Was mir und der Kunst das Hoechste ist.*“)

⁷⁷⁾ „*Südliches Frankreich, dahin, dahin!*“ (Zápisník v berlínské knihovně. — „...Pryč odtud. Jen za té podmínky budeš se moci opět povznést do vznešených oblastí svého umění... Napsati symfonii, pak pryč, pryč, pryč... V létě pracovati pro cestování... Toulati se po Italii, Sicilii, s některým umělcem.“ (Id.)

vinnosti, jež mu byla uložena jednati skrze své umění „pro ubohé lidstvo“, pro „budoucí lidstvo“ (*der künftigen Menschheit*), jemu dobře činiti, dodávati mu statečnosti, zburcovati je ze spánku, bičovati jeho zbabělost. „Naší době“, psal svému synovci, „jest potřebí silných duchův, aby zbičovali bídné padouchy lidských duší.“ Doktor Müller roku 1827 praví, že Beethoven vždy svobodně se vyjadřoval o vládě, o policii, o šlechtě, i veřejně. Policie to věděla, trpěla však jeho kritiky a satyry jako nevinné blouznění a nechala na pokoji muže, jenž svým geniem tak neobyčejně proslul.⁷⁸⁾

Nic tedy nebylo s to, aby sklonilo tuto nezkratitelnou sílu. Připadá, že si zahrává s bolestí. Hudba z těchto posledních let, na vzdory

⁷⁸⁾ Roku 1819 byl málem stíhán policií pro výrok učiněný příliš hlasitě: „Konec konců Kristus nebyl než ukřížovaný Žid.“

Psal té doby *Mši D-dur*. Tím jest řečeno vše o volnosti jeho náboženských inspirací. — Co do politických zásad Beethoven nebojácně napadal předsudky a vady vlády. Mimo jiné jí vytýkal: organisaci spravedlnosti, libovolnou a otrockou, zadržovanou dlouhým řízením; policii, dychtící stále po překročení své pravomoci; směšnou a zmrtvělou byrokracii, ubíjející každou individuální iniciativu a ochromující každou činnost; výsady degenerované šlechty, zaryté si osobující výlučné právo na nejvyšší státní úřady; nemohoucnost panovníkovu pečovati o blahobyt občanů. — Jeho politické sympatie, zdá se, odnášely se tehdy k Anglii.

tomu, že byla psána za trudných okolností,⁷⁹⁾ má často zcela nový ráz ironie, rekovného a radostného pohrdání. Poslední skladba, již dokončuje čtyři měsíce před smrtí, v listopadu 1826, nové *finale kvarteta* op. 130, jest nálady veselé. Ovšem, veselost tato není veselostí lidí. Hned jest to trpký a přerývaný smích, o němž mluví Moscheles, hned tklivý úsměv plynoucí z tolikerých překonaných utrpení. Co na tom, jest vítězem. Nevěří v smrt.

Přišla přece. Koncem listopadu 1826 rozstoupal se ve Vídni zánětem pohrudnice po návratu z cesty, již podnikl v zimě, aby zajistil budoucnost svého synovce.⁸⁰⁾

⁷⁹⁾ Sebevražedný pokus synovcův.

⁸⁰⁾ Viz článek dra Klotze-Foresta: *La dernière maladie et la mort de Beethoven* v „Chronique médicale“ ze dne 1. a 5. dubna 1906.

O průběhu nemoci dočítáme se dosti přesných zpráv v *Zápisnicích rozhovorů*, v nichž jsou zapsány otázky lékařovy a ve vypravování lékařově (dra Wawrucha), jež vyšlo pod názvem: *Aerztlicher Rückblick auf L. v. B. letzte Lebensstage*, ve *Wiener Zeitschrift* z roku 1842 (datované 20. května 1827).

V nemoci byly dvě fáse: nejprve úkazy plicní choroby, jež zdánlivě ulevily po šesti dnech. „Sedmého dne cítil se tak dobře, že vstal, chodil, četl a psal.“ Po té přidružily se poruchy zažívací, spojené s poruchou oběhu krve. „Osmého dne shledal jsem jej přepadlého, s tělem sežloutlým. Prudký průjem, spojený s dávením, málem jej usmrtil!“ Od té chvíle se vyvinula vodnatelnost.

Přátelé jeho byli vzdáleni. Uložil synovci, aby poslal pro lékaře. Bídník rozkazu zapomněl, nevzpomenuv ho až dva dny potom. Lékař přišel příliš pozdě a špatně ošetřoval Beethovena. Tři měsíce zápolila silná jeho přirozenost s neduhem. 3. ledna 1827 ustanovil svého milovaného synovce dědicem odkazu. Vzpomněl svých drahých přátel na Rýně; napsal ještě Wegelerovi: „... Jak bych si přál s tebou si promluvit! Ale jsem příliš sláb. Nemohu leč obejmouti tě v srdci mém, Tebe i Tvou Lorchen.“ Bída by byla zachmuřila poslední jeho chvíle, kdyby nebylo velkodušnosti několika anglických přátel. Byl velice něžný a trpělivý.⁸¹⁾ Na smrtelném loži, 17. února 1827, po třech operacích, očeká-

Tato recidiva měla příčiny mravní. „Prudký hněv, hluboký bol zaviněný nevděkem, jež zakusil a nezasloužená křivda byly tohoto záchvatu příčinou,“ praví dr. Wawruch. „Třesa se a chvěje, byl zhroucen bolestí rozrývavší mu útroby.“

Shrnuv tyto různé poznatky, dr. Klotz-Forest dochází k následujícímu dobrozdání: po záchvatu plicní kongesce připojila se choroba jater s vodnatelností břišní a opuchlinou spodních údů. Má za to, že k tomu přispělo nemírné požívání líhových nápojů. Téhož názoru byl již dr. Malfatti: „*Sedebat et bibebat.*“

⁸¹⁾ Pěvec L. Cramolini líčí ve svých nedávno vydaných *Vzpomínkách* dojemnou návštěvu u Beethovena za jeho poslední nemoci, kdy Beethoven projevoval jímavý klid a dobrotivost. (Viz *Frankfurter Zeitung*, 29. září 1907.)

vaje čtvrté,⁸²⁾ píše s klidem: „Snáším vše trpělivě a myslím si: každé zlo přináší s sebou nějaké dobro.“

Tím dobrem bylo vykoupení, „koniec komedie“, jak dí umíraje — řekněme tragedie jeho života. Zemřel za bouře — sněhové bouře — za hřmění hromu. Cizí ruka zatlačila mu oči⁸³⁾ (26. března 1827).

*

Drahý Beethoven! Jiní velebili jeho veliké umění. Ale on jest mnohem více než první z hudebníků. On jest nejrekovnější síla novodobého umění. Jest největší a nejlepší přítel trpících a zápasících. Když jsme zesmutněni bédami světa,

⁸²⁾ Operace byly vykonány dne 20. prosince, 8. ledna, 2. února a 27. února.

⁸³⁾ Mladý hudebník Anselm Hüttenbrenner.

„Chvála Bohu!“ píše Breuning. „Vzdejmež dík, že učinil konec tomuto dlouhému a bolestnému mučení.“

Všechny Beethovenovy rukopisy, knihy, nábytek, byly prodány v dražbě za 1575 zlatých. Katalog obsahoval 252 čísla rukopisů a hudebních knih, které dosáhly ceny 982 zl. 37 kr. *Zápisníky hovorů* a *Tagebücher* byly vydraženy za 1 zl. 20 kr. — Mezi knihami z pozůstalosti Beethovenovy byly: Kant, *Naturgeschichte und Theorie des Himmels*; Bode, *Anleitung zur Kenntniss der gestirnten Himmels*; Thomas von Kempis, *Nachfolge Christi*. Censura zabavila: Seume, *Spaziergang nach Syrakus*; Kotzebue, *Über den Adel*; Fessler, *Ansichten von Religion und Kirchentum*.

on to jest, jenž k nám přichází jako tehdy, když sedl ke klavíru u truchlící matky a beze slova utěšil plačící svým odevzdaným žalozpěvem. A když jsme znaveni věčným zápolem, jež marně svádíme proti prostřednosti neřestí i ctností, jest nevýslovným dobrem ponořiti se do tohoto moře vůle a víry. Zachvacuje nás statečností, jakýmsi štěstím ze zápasu,⁸⁴⁾ opojením vědomí, jež cítí v sobě kteréhosi Boha. Zdá se, že svým stálým obcováním s přírodou⁸⁵⁾ na konec se přizpůsobil jejím hlubokým činorodým silám.

Grillparzer, podivovavší se Beethovenovi s jakousi bázní, praví o něm: „Šel až k onomu strašnému bodu, kde umění splývá s divokými a rozmarnými živly.“ Schumann píše podobně o *Symfonii c-moll*: „Kdykoliv ji slyšíš, působí na tě mocí nezměnitelnou, jako ony přírodní jevy, které byť se jevily sebe častěji, vždy nás naplňují bázní a úžasem.“ A Schindler, jeho důvěrník: „Ovládl ducha přírody.“ — A to jest pravda: Beethoven jest přírodní silou; a jest

⁸⁴⁾ „Jsem šťasten, kdykoliv něco překonám.“ (Dopis Nesmrtelné milence.) — „Chtěl bych žítí život tisíckrátě... Nehodím se pro klidný život.“ (Wegelerovi 16. listopadu 1801.)

⁸⁵⁾ „Beethoven učil mě přírodní vědě a řídil mne v tomto badání jako v studiu hudby. Nebyly to zákony přírodní, nýbrž přírody živelná moc, která jej uváděla v nadšení.“ (Schindler.)

homérsky velikolepá podívaná na tento zápol živelné moci s ostatní přirozeností.

Jeho celý život podobá se bouřnému dni. — Na počátku mladé jasné jitro. Jedva několik nových dechů. Než již v nehybném vzduchu kterási skrytá hrozba, tíživá tucha. Z čista jasna táhnou veliká mračna, tragická burácení, dusivá a strašná ticha, zuřivé poryvy vichru *Eroiky* a *c-moll*. Než jasnost dne tím není ještě dotčena. Radost zůstává radostí, smutek chová stále naději. Ale po r. 1810 duševní rovnováha se láme. Světlo se stává podivným. I z nejjasnějších myšlenek zřímme jakoby stoupaly chmury, rozptylují se; znovu se shlukují, zasmušují srdce teskným a přelétavým stínem. Často připadá jakoby hudební myšlenka všecka zanikala, tonula, když se byla jednou nebo dvakrát vynořila z husté mlhy; neobjevuje se, leč na konci skladby s vichřicí. I sama veselost ztrpkla a zdrsňela. Jakási horečka, jakýsi jed se mísí ve všechno cítění.⁸⁶⁾ Bouře přibývá, čím více se schyluje k večeru. A hle, těžká mračna plná blesků, temna noci, hrozící bouřemi začátku *Deváté*. Tu, za nejprudšího buranu, temnoty se prorvou, noc s oblohy jest zahnána a projevem vůle vrací se opět jasná pohoda dne.

⁸⁶⁾ „Oh! tak krásný je život, ale můj je navždy otráven“ (*vergiftet*). (Dopis Wegelerovi ze dne 2. května 1810.)

Které vítězství se rovná tomuto, která bitva Bonapartova, které slunce u Slavkova dosahují slávy tohoto nadlidského úsilí, tohoto vítězství, nejslavnějšího, jakého kdy dobyl Duch: člověk nešťastný, chudý, chorý, osamělý, bolest stavší se člověkem, jemuž svět odepírá radosti, sám tvoří Radost, aby ji dal světu. Kuje ji svou bēdou, jak sám řekl kterýmsi hrdým slovem, v němž se shrnuje jeho život a jež jest heslem každé hrdinské duše.

Skrze Utrpení Radost.

(Durch Leiden Freude.)

(Lichnowskému, 21. září 1814.)

TEXTY

Adagio

Al - lein Al-lein Al - lein

(Lichnowskému, 21. září 1814.)

ZÁVĚŤ

HEILIGENSTADTSKÁ¹⁾

(Mým bratřím Karlu a [Janovi].²⁾)

Beethoven.

O vy lidé, kteří mne pokládáte nebo vydáváte za nepřátelského, urputného zarytce nebo misantropa, jak mně křivdíte. Neznáte tajné příčiny toho, co se vám tak jeví. Srdce mé a mysl má byly od dětství pro něžný cit přízně; i k vykonávání velkých skutků byl jsem vždy ochoten. Avšak uvažte jen, od šesti let zachvátil mne neblahý stav, zhoršený nesoudnými lékaři; byv rok od roku klamán v naději na zlepšení, konečně dohnán k vyhlídce na *trvalou nemoc*³⁾ — (jejíž léčba snad potrvá léta, ač není-li nemožna); ohnivý, živý letory, ba vnímavý pro společenské zábavy, bylo mi záhy se odloučiti od lidí, osaměle trávit život; zachtělo-li se mi druhdy nedbati toho, ó jak tvrdě byl jsem opětovnou smutnou zkušeností mého špatného sluchu odražen a přece nebylo mi ještě možno říci lidem:

¹⁾ Heiligenstadt, poblíže Vídně, kde Beethoven sídlil.

²⁾ Jméno v rukopise chybí.

³⁾ Slova kursivou jsou v textu podškrtnuta.

mluvte hlasitěji, křičte, neboť jsem hluch! Ach! jak by bylo možno, abych odhalil slabost *toho smyslu*, který měl jsem míti jemnější než *druzí, smyslu*, ježž jsem měl někdy na výsost dokonalý, jako měl nebo má málokterý z lidí mého povolání! — Ó, toho nemohu! — proto odpusťte, uvidíte-li, že se uchyluji do ústraní tam, kde bych tak rád se s vámi družil. Dvojnásob bolí mě mé neštěstí, poněvadž způsobuje, že musím býti zneuznán. Mně jest zakázáno okřáti ve společnosti lidí, důvěrnějších rozhovorech, vzájemných projevech. Jsem sám; jen pokud toho vyžaduje naléhavá nutnost, smím si troufati mezi lidmi; musím žíti jako psanec; blížím-li se společnosti, přepadá mne žhavá úzkost ze strachu, že budu vysazen nebezpečenství upozorniti na svůj stav. — Tak tomu bylo i za minulého půl roku, ježž jsem trávil na venkově. Můj moudrý lékař, radiv mně, bych co nejvíce šetřil svého sluchu, přišel takřka vstříc mému nynějšímu přirozenému rozpoložení mysli; přes to, mnohdy stržen pudem k společnosti, dal jsem se v ni vyvábiti. Než, jaké pokoření, když někdo stál vedle mne a zdaleka slyšel flétnu a já *neslyšel ničeho* nebo *někdo slyšel zpívati pastevce* a já stále neslyšel ničeho;³⁾ takové příhody uváděly mne na pokraj

³⁾ Rád bych u příležitosti tohoto bolestného stesku učinil poznámku, která tuším nebyla nikým učiněna.

Jest známo, že na konci druhé části *Pastoraly*

zoufalství; chybělo málo a byl bych sám skončil svůj život. — *Jediné Umění* mne zadrželo. Ach! Připadalo mi nemožným, abych opustil svět dříve, než vykonám vše, k čemu jsem se cítil zavázána. A tak jsem trávil tento bídný život — opravdu bídný, s tak dráždivým tělem, že jen poněkud rychlá změna může mne uvést z nejlepššího stavu do nejhoršího. — Trpělivost — říká se, tu jest mi zvoliti za svého vůdce; učinil jsem tak. — Pevný, doufám, má zůstatí úmysl můj vytrvati, až se zlíbí neúprosným Parkám přestřihnouti nit. Možná, že bude lépe, možná že ne: jsem připraven. Již v mém dvacátém osmém roce nucen se státí filosofem, není snadné; pro umělce tím nesnadnější než pro koholiv.

Božstvo! Ty zříš v mé nitro, ty můžeš, ty víš, že jen a jen láska k lidem a touha dobře činiti v něm sídlí. Ó lidé, až budete jednoho dne toto čísti, myslíte si, že jste mně křivdili; a nešťast-

orkestr zavzní zpěvem slavičím a křepelčím; a ostatně lze říci, že bezmála celá symfonie jest protkána zpěvy a zvuky z Přírody. Estétové drahně o tom pojednávali, lze-li tyto pokusy napodobivé hudby schvalovati či nikoliv. Nikdo nezpovoroval, že Beethoven ničeho nenapodoboval, kdyžť ničeho neslyšel; tvořil znovu v duchu svým svět, jenž pro něho byl mrtev. To jest, co činí tak jímavou onu evokaci ptáků. Jediný prostředek, který mu zbyl, aby jich uslyšel, bylo rozezpívati je v sobě.

ný nechť se utěší, nalezna nešťastného jako je sám, jenž na vzdory všem překážkám přírody vykonal vše, seč byl, aby byl přijat do řady vybraných umělcův a lidí. — Vy, moji bratři, Karle a (Jene), až zemru a bude-li prof. Schmidt ještě naživu, poproste ho mým jménem, by vyličil mou nemoc a k tomuto letopisu mé nemoci připojte tento mnou napsaný list, aby aspoň po mé smrti svět co možná nejvíce byl se mnou smířen. Zároveň vás oba ustanovuji dědici mého malého jmění (možno-li je tak nazvati), rozdělte se o ně poctivě, snášejte se a napomáhejte druh druhu. Čím jste mně ublížili, víte, bylo vám již drahně prominuto. Tobě, bratře Karle, ještě zvláště děkuji za tvou v poslední pozdější době mně prokazovanou příchýlnost. Mým přáním jest, aby vám byl souzen lepší, bezstarostnější život než mně. Veďte děti svých k *ctnosti*; ona jediná může oblažiti, nikoli peníze. Mluvím ze zkušenosti. Ona to byla, jež i v bídě dodávala mi srdce; jí, krom svého umění, děkuji, že neskončil jsem svůj život sebevraždou. — Buďte zdraví a milujte se! — Všem přátelům děkuji, zejména knížeti *Lichnowskému* a *prof. Schmidtovi*. — Přeji si, aby nástroje od knížete L. byly uchovány u jednoho z vás; nechť však nevznikne proto žádný spor mezi vámi; jakmile však vám mohou sloužiti k něčemu prospěšnějšímu, pro-

dejte je. Jak byl bych rád, moha vám i v hrobě ještě býti k užitku! —

Dokonáno tedy — s radostí chvátám smrti vstříc; — přijde-li dříve, než bych měl příležitosti rozvinouti všech svých uměleckých schopností, přijde vzdor mému tvrdému osudu příliš záhy a přál bych si ji později. — Než i tak jsem spokojen; neosvobodí-liž mne od utrpení nemajícího konce? — Přijď, kdy chceš, jdu Ti zmužile vstříc! — Sbohem a nezapomeňte mne zcela v smrti; zasloužil jsem si toho od vás; neboť často jsem v životě na vás pamatoval, abych vás učinil šťastnými. Buďte jimi. —

Ludwig van Beethoven.

V Heiligenstadtě, dne 6. října 1802.

(Pečeť.)

MÝM BRATRŘÍM KARLU A (JANOVI)

Čísti a vykonati po mé smrti.

V Heiligenstadtě, dne 10. října 1802.

Tedy se loučím s tebou — a to smuten. — Milovaná naděje, s kterou jsem sem přišel — býti vyléčenu alespoň do jisté míry — musí mne nyní docela opustit. — Jako to listí jeseně uvadši opadává — tak i ona pro mne uvadla; málem tak jak jsem přišel, odcházím. — I pevná statečnost, jíž jsem byl tak často prodšen za krásných letních dnův — i ona se rozprchala. — Ó Prozřetelnosti — jen jeden přej mi čistý den *radosti!* — Tak dávno již, co pravé radosti vroucí ozvěna mi cizí. — Ó kdy — ó kdy, ó Božstvo! ucítím ji opět v přírody a lidí svatostanu? — Nikdy? — Ne! — Ó, to by bylo příliš kruté!

DOPISY

PASTORU AMENDOVÍ¹⁾

Ve Wirbenu v Kurlandsku.

Můj milý, dobrý Amendo, můj srdečný příteli. Vroucně dojat, se směsí bolu a radosti obdržel a četl jsem tvůj poslední dopis. K čemu mám přirovnati tvou ke mně věrnost a příchyllost! Ó, jak je krásné, že's mi zůstal povždy tak věren. Tebe jsem zkusil a já tě rozeznávám od ostatních — Ty nejsi žádný vídeňský přítel, nikoliv, ty's jeden z těch, jaké plodivá má rodná země; jak často si po tobě zatoužím, neboť tvůj Beethoven žije velmi nešťasten. Věz, že má nejušlechtilejší část, sluch, velice utrpěl. Již tehdy, když byl's u mne, cítil jsem toho příznaky a zamlčel toho; od té doby bylo stále hůř a hůř. Dá-li se to vyléčit, dlužno vyčkati; původem jest prý můj břišní neduh. Z toho jsem bezmála uzdraven, zdali i můj sluch se vyhojí? Doufám, avšak stěží, takové choroby bývají nevyléčitelné. Jak trudně jest mi nyní žíti, všeho, co milé mi a drahé, se vystříhati a nad to uprostřed tak bídných, sobeckých lidí jako — — Mohu říci, ze

¹⁾ Pravděpodobně z roku 1801.

všech nejlépe osvědčil se Lichnowský. Od minulého roku vyplatil mně 600 zl.; to a dobrý odbyt mých děl činí, že jsem s to, abych žil prost starostí o živobytí. Vše, co nyní napíše, mohu ihned pětkráté prodati, a za dobrý plat. — V poslední době psal jsem dosti pilně. Zvěděv, že's u... objednal klavíry, chci ti některé skladby zaslati v bedně některého z nich, aby tě to tolik nestálo.

Nyní sem přišel k mé útěše opět jednou člověk, z jehož obcování a nezištného přátelství se mohu těšiti; jest to druh z mládí.²⁾ Již často jsem s ním o tobě hovořil a řekl jsem mu, že od doby, kdy jsem opustil svou vlast, ty's z těch, které vyvolilo mé srdce. — Ani on nemá rád...;³⁾ ten jest a zůstane příliš mdlý pro přátelství, a já mám jej a... za pouhé nástroje, na nichž mohu hráti, kdy se mi líbí: ale nikdy nemohou se státi důstojnými svědky mého niterného a vnějšího konání, ni opravdovými účastníky mého života; cením jich jen dle toho, čeho mi prokazují.

O, jak bych byl nyní šťasten, maje svůj dokonalý sluch! Spěchal bych k tobě; než tak všeho jest mi se vzdalovati, má nejkrásnější léta uprchnou, aniž bych vykonal, co mně můj talent a má síla velely. — Smutná resignace, k níž jest mi bráti útočiště!... Ovšem jsem si předsevzal

²⁾ Stefan von Breuning.

³⁾ Zmeskal (?). Dvorní tajemník ve Vídni, oddaný Beethovenovi.

nedbati toho, jen bude-li to možno? Ano, Amendo, jestli po uplynutí půl roku sluch můj neozdraví, vyžádám si tě, pak musíš vše opustit a přijíti ke mně; budu cestovati (při hře a skladbě neduh můj mně hrubě nevadí, jediné při obcování s lidmi) a ty budeš mým průvodcem: jsem jist, mé štěstí mne nemine; s čím bych se teď nemohl měřiti! Od doby, co's odešel, skládal jsem skladby všeho druhu, i opery a kostelní hudbu. Vid', ty mi toho neodepřeš, pomůžeš příteli nésti jeho strasti, jeho zlo. I svou hru na klavír jsem velmi zdokonalil, i doufám, že tato cesta bude i tobě k štěstí. Pak zůstaneš již navždy u mne.

Všecky Tvé listy jsem správně obdržel; třeba že odpovídám zřídka kdy, byl's mně přece vždy přítomen a srdce mé bije pro tebe jako vždy vroucně. — Co ti píše o svém sluchu, prosím, zachovej jako hluboké tajemství a nesvěřuj nikomu, nechť to kdokoliv. — Piš mi hodně často. Tvé listy, byť sebe kratší, mne utišují a mne utěšují. Očekávám vbrzku opět list od tebe, můj milý. — Své kvarteto⁴⁾ nešiř dále, poněvadž jsem je velmi přeměnil, neboť teprve teď umím jak náleží skládati kvarteta, to uvidíš, až je obdržíš. — Nyní sbohem! milý, dobrý; máš-li za to, že bych

⁴⁾ Op. 18, č. 1.

zde mohl pro tebe něco příjemného vykonati,
rozumí se samo sebou, že dáš o tom nejdříve
zprávu svému věrnému, tě opravdu milujícímu

L. v. Beethovenovi.

DOKTORU FRANZU GERHARDU WEGELEROVI

Ve Vídni, 29. června 1801.

Můj milý, dobrý Wegelere! Jak velmi ti děkuji za tvou vzpomínku. Tak málo jsem toho zasloužil nebo zasloužiti se snažil, a tys přece tak přelaskavý a nedáš se ničím — ani mou neodpustitelnou nedbalostí — odpuditi; zůstáváš vezdy týž věrný, dobrý, šlechetný přítel. — Že bych kdy mohl tebe a vůbec vás, kdož jste mi kdysi byli tak milí a drazí, zapomenouti, nikoli, tomu nevěřte! Jsou okamžiky, kdy sám po vás toužím, kdy bych si přál nějakou dobu s vámi prodlíti. — Svou vlast, onen krásný kraj, kde jsem spatřil světlo světa, mám stále tak krásnou, stále tak jasnou před očima, jako když jsem vás opustil. Krátce, onen okamžik, kdy vás opět budu moci spatřiti a pozdraviti našeho otce, *Rýn*, budu pokládati za nejšťastnější událost svého života. Kdy to bude, nemohu ti ještě s určitostí říci. — Tolik mohu vám říci, že jen velmi velkého mne uvidíte; nejen co umělce máte mne shledati většího, ale i jako člověka lepšího, dokonalejšího; a bude-li té doby trocha blahobytu

v naší zemi, pak má mé umění sloužiti jen a jen dobru chudých. Ó blažený okamžiku, jak jsem šťasten, že mohu si tě sám zjednati, sám vytvořiti!

O mém postavení si přeješ věděti; nuže, není tak zlé. Od minulého roku dává mi Lichnowský, jenž (byť se ti zdálo neuvěřitelné, co tu píši) byl a zůstal mým nejvřelejším přítelem — (byla i mezi námi drobná nedorozumění; než ne-utvrdila právě ona naše přátelství?) roční důchod 600 zl., pokud se mi nenaskytne nějaké vhodné postavení. Mé skladby vynášejí mně mnoho a mohu říci, že málem mám více objednávek, než mně možno vyhověti. Pro každou skladbu mám šest, sedm nakladatelův a více, když si dám práci: nesmlouvá se již se mnou; já žádám a oni platí. Jak vidíš, jest to hezká věc, na př. vidím některého přítele v nouzi: nedovolí-li má kapsa, bych mu okamžitě přispěl ku pomoci, potřebuji jen dáti se do práce a vbrzku jest mu spomoženo. Také jsem hospodárnější než dříve; kdybych zde trvale zůstal, docílil bych toho, že bych každého roku vyhradil si jeden den pro koncert, jichž jsem dával několik. Žel, že závistivý démon — mé bídné zdraví — špatně se mnou zahrál: můj sluch totiž ode tří let více a více slábnul a příčinou toho jest prý můj břišní stav, který byl, jak víš, již tehdy bídný; ale zde ještě se zhoršil, ježto jsem trpěl

stálým průjmem a v důsledku toho kromobyčejnou slabostí. Frank chtěl mému tělu opět dodati „tónu“ (tonifikovati) posilujícími léky a mému sluchu mandlovým olejem, ale se špatnou se potázel! Z toho nebylo nic, sluch byl horší a horší a břich byl stále v témže stavu; to potrvало až do loňského podzimu, kdy byl jsem mnohdy zoufalý. Tu poradil mi kterýsi lékař-asinus studené lázně, jiný, moudřejší, obyčejné vlažné lázně dunajské; ty učinily zázrak; břicho se zlepšilo, sluch zůstal jako dříve nebo se zhoršil. Tuto zimu dařilo se mně opravdu bídne; trpěl jsem ukrutnými průjmy a upadl úplně v bývalý stav; tak to trvalo až do předešlého měsíce, kdy vyhledal jsem Veringa, maje za to, že tento stav vyžaduje také chirurga, a krom toho měl jsem k němu vždy důvěru. Zdařilo se mu málem úplna tento prudký průjem zastaviti; nařídil mně vlažnou dunajskou lázeň, do níž mi bylo po každé vylíti láhvičku sílicí tekutiny; nepředepsal žádných lékův — vyjma asi od čtyř dnů — pilulky pro žaludek a nějaké thé pro ucho, i mohu říci, že cítím se lépe a silnější; jen v těch mých uších ve dne v noci to hučí a ječí (*sausen und brausen*). Mohu říci, trávím svůj život bídne. Bezmála ode dvou let vyhýbám se všemu společenskému obcování, protože nemohu lidem říci: — Jsem hluch. Kdybych měl jiný obor, bylo by to snazší; ale v mém povolání jest to strašný

stav; nad to moji nepřátelé, jichž jest nemálo, co by tomu řekli! — Abys měl pojem o této hluchotě, věz, že v divadle jest mi státi těsně u orkestru, abych rozuměl pěvci. Vysokých tónů nástrojů, hlasů, jsem-li jen trochu opodál, neslyším; jest se diviti, že jsou tací lidé, kteří za hovorů toho ještě nezpozorovali; poněvadž bývám ponejvíce roztržit, pokládají to za roztržitost. Leckdy sotva slyším hovořícího, mluvícího potichu, slyším zvuky, ale neslyším slov; a přece, křičí-li kdo, nesnesu toho. Co z toho bude, to vědí nebesa. *Vering říká, že dojistá bude lépe, ne-li zcela dobře.* — Často již jsem proklel svůj život (*i tvůrce [und den Schöpfer]* — schází u Nohla). Plutarch přivedl mne k resignaci. Chci, ačli to možno, vzdorovati svému osudu; třeba že nastanou takové okamžiky mého života, kdy budu nejnešťastnější tvor boží. Prosím tě, nikomu neříkej o tomto mém stavu, ani *Lorchen*,¹⁾ svěřuji ti to jako tajemství. Byl bych rád, kdybys o tom jednou Veringovi dopsal. Kdyby tento stav měl potrvati, odebral bych se příštího jara k tobě; najmeš pro mne někde v krásné krajině dům na venkově a chci se státi na půl roku sedlákem. Snad se to tím změní. Resignace! jaké to smutné útočiště a pro mne to jediné, jež mi zbývá! — Ty mi přece odpustíš,

¹⁾ Eleonora.

že v trudném tvém stavu uvaluji na tebe tuto přátelskou starost.

Steffen Breuning jest nyní zde a vidáme se skoro denně; působí tak dobře vzbouzeti dávné pocity! Stal se z něho opravdu dobrý, znamenitý hoch, který něco ví a má — jako my všichni, více nebo méně — srdce na pravém místě... Chci psáti také dobré Lorchén. Nikdy jsem žádného z vás, milých, dobrých nezapomněl; i když nedávám o sobě zpráv; ale psaní, ty víš, nebylo nikdy mou záležitostí. Nejlepší moji přátelé neobdrželi po léta žádných ode mne listů. Žiji jen a jen v svých notách a sotva je jedna skladba hotova, již se začíná druhá. Tak, jak nyní pracuji, píši často tři nebo čtyři skladby současně. — Piš mně nyní častěji; však se vynasnažím, bych nabył času druhdy ti napsati. Pozdravuj mi všechny... Buď zdrav, dobrý, věrný Wegelere! Buď jist lásky a přátelství svého

Beethovena.

WEGELEROVI

Ve Vídni, 16. listopadu 1801.

Můj dobrý Wegelere!

Děkuji ti za nový důkaz péče o mne, tím spíše, že jí tak málo zasluhuji. — Chceš věděti, jak se mi daří, čeho potřebuji; jakkoliv nerad o těchto věcech hovořím, přece nejraději činím tak s tebou.

Vering dává mně od několika měsíců náplasti na obě ramena. Je to nesmírně nepříjemná léčba; nejen že mne pokaždé na několik dnů zbavuje volného užívání paží — o bolesti ani nemluvě... Ovšem hučení a ječení v uších trochu polevilo, zvláště v uchu levém, avšak můj sluch se dosud o nic nezlepšil; netroufám si tvrditi, zdali se spíše nezhoršil. — Břichu daří se lépe, zvláště po několikadenním užívání vlažných lázní cítím se osm, deset dní dosti dobře. Občas užívám sílicích léků pro žaludek; s obklady léčivých bylin, dle tvé rady, také nyní začínám. — O sprchách Vering nechce ani slyšet; vůbec jsem s ním velmi nespokojen; příliš málo péče a pozornosti věnuje takové chorobě; kdybych sám občas k němu nešel, nespatrił bych ho. —

Co soudíš o Schmidtovi? Nerad ovšem měním, avšak mám za to, že Vering jest přílišný praktik, než aby četbou zjednal si mnoho nových ideí. — To se mi Schmidt zdá být zcela jiným člověkem a snad by nebyl tak nedbalý. — Vypravují se divy o *galvanismu*, co o tom soudíš? Kterýsi lékař mně říkal, že viděl hluchoněmé dítě nabývší opět sluchu, a muže, jenž byl sedm let hluchý a rovněž se vyhojil. — Doslechl jsem právě, že tvůj Schmidt činí s tím pokusy. — Žijí nyní opět trochu příjemněji, poněvadž obcují více s lidmi. Sotva bys uvěřil, jak pustý, trudný život jsem trávil za těchto dvou let; jako přízrak zjevoval se mi všude můj sluch, prchal jsem před lidmi a musil se zdáti misantropem a jsem jím přece tak málo! — Změnu tu způsobila jedna milá kouzelná dívka, jež mne miluje a již miluji; jest to ode dvou let opět několik šťastných chvil a jest to poprvé, kdy cítím, že manželství by mohlo obšťastniti. Žel, není mého stavu — a teď — bych ani nemohl se oženiti: musím se ještě hodně činiti. Nebýti mého sluchu, byl bych již dávno procestoval půl světa a to musím. — Pro mne není větší rozkoše než vykonávati své umění a ukazovati je. — Nevěř, že bych byl u vás šťasten. Co by také mohlo mne učiniti šťastnějším? I vaše péče by mne bolela; co chvíli četl bych ve vašich tvářích soucit a byl bych tím jen nešťastnější. — Ony krásné rodné kraje, co mne

k nim vábilo? Nic než doufání v lepší stav; teď byl by se splnil — nebýti mého neduhu. Oh! Obejmul bych svět, jsa ho prost! Mládí mé, ano, to cítím, teprve nyní se začíná; nebyl jsem vždy chor? Tělesná má síla roste od některé doby více než kdy a rovněž mé duševní síly. Každým dnem jsem bližší mety, již cítím, ale nemohu vyjádřiti. Jen zde může tvůj Beethoven žíti. Žádného spočinu! — Neznám jiného krom spánku; a velmi toho želim, že jest mi nyní mu dopřáváti více než druhdy. Kéž alespoň zpola jsem zbaven své choroby: a pak — co dokonalý, zralý muž přijdu k vám, obnovím bývalé přátelské city. Tak šťastného jak jest mi zde na světě souzeno býti, máte mne zříti, nikoli nešťastného. — Ne, toho bych nesnesl! Uchvátím osud za chřtán, nemá mne tak úplně zkrušiti. — Ó, je tak krásné žíti život tisíckráte! — Pro život klidný, ne, to cítím, se nehodím. — Vše krásné a uctivé Lorchen... Máš mne přece trochu rád? Buď přesvědčen o lásce i přátelství svého

Beethovena.

DOPIS WEGELERŮV A ELEONORY VON BREUNING BEETHOVENOVÍ¹⁾

V Koblenci, 28. prosince 1825.

Můj drahý starý Ludvíku, nemohu dáti odjetí do Vídně jednomu z desíti dětí Rieserových, abych se ti neuvedl na pamět. Jestli od dvaceti let, co jsem opustil Vídeň, jsi neobdržel každé dva měsíce dlouhého listu, můžeš z toho viniti své mlčení, následovavší po prvních dopisech, jež jsem ti poslal. To není správné a zvláště nyní; neboť my starší lidé tak rádi žijeme v minulosti a ze všeho nejmilejší jsou nám upomínky na naše mládí. Alespoň co mne se týče, má známost s tebou a mé vroucí k tobě přátelství, dík tvé dobré matce, blahé paměti, jest nejštěplejší bod mého života, k němuž se obracím s radostí... Zvedám k tobě zraky jako k hrdinovi a jsem hrd, že mohu říci: „Nebyl jsem bez vlivu na jeho vývin; svěřoval mně své tužby a své sny; a když později byl tak často zneuzná-

¹⁾ Mám za to, že není prosto zájmu zařaditi sem tyto dva dopisy, seznamující nás se znamenitými lidmi, z nejvěrnějších přátel Beethovenových. Dle přátel lze posuzovati člověka.

ván, já dobře věděl, co chtěl.“ Chvála Bohu, že o tobě mohu mluvit se svou ženou a nyní se svými dětmi! Dům mé tchýně byl ti více domovem než vlastní, zvláště po úmrtí tvé šlechetné matky. Řekni nám jen ještě jedenkrát: „Ano, myslím na vás, v radosti, v smutku.“ Člověk, byť se byl povznesl tak vysoko jako ty, není šťasten leč jednou v životě: za svého mládí. Tvé myšlenky asi často radostně zalétají ke kamenům v Bonnu, Kreuzbergu, Godesbergu atd.

Teď chci mluvit o nás, abych ti dal příklad, jak mně máš odpovéděti.

Po mém návratu z Vídně, 1796, dařilo se mi dosti špatně; po mnohá léta bylo mi žítí jen z mé lékařské praxe; a trvalo několik let v onom chudobném kraji, než jsem měl, čeho jsem potřeboval. Později, stav se profesorem s ročním sluzným, oženil jsem se roku 1802. Rok potom narodila se mi dcera, která žije a jest ve všem dokonalá. Ona má, krom velmi bystré soudnosti, jasnou mysl svého otce a rozkošně hraje sonaty Beethovenovy. Není to její zásluhou, jest to vrozený dar. R. 1807 narodil se mi syn, jenž studuje nyní v Berlíně na lékařství: za čtyři roky pošlu jej do Vídně: postaráš se o něho? ... V srpnu slavil jsem své šedesáté narozeniny, v kruhu asi šedesáti přátel a známých, z předních lidí města. Od roku 1807 zde bydlím, mám nyní pěkný dům a dobré místo. Moji

představení jsou se mnou spokojeni a král udělil mně řády a medaile. Lori i já jsme zdraví. — Nyní jsem tě důkladně obeznámil s našimi poměry. Řada je na tobě... Což už nikdy nechceš odvrátiti svých zrakův od věže sv. Štěpána? Cesta nemá pro tebe půvabu? Nikdy již nechceš spatřiti Rýn? — Od paní Lory vše srdečné, i ode mne. Tvůj prastarý přítel

Wegeler.

V Koblenci, 29. prosince 1825.

Drahý Beethovene, tak ode dávna drahý! Bylo mým přáním, aby Wegeler vám opět jednou psal. — Nyní, kdy mé přání jest splněno, mám za to, že musím také připojiti dvě slůvka — nejen abych se vám uvedla na paměť, ale abych zopakovala naléhavou prosbu, zda nemáte již pražádné touhy spatřiti opět Rýn a své rodné město — a způsobiti Wegelerovi i mně tu největší radost. Naše Lenchen vám děkuje z tolika šťastných hodin; tak ráda o vás slyší vyprávěti; — zná všecka drobná dobrodružství z našeho radostného mládí v Bonnu, — ví o roztržce i udobření... Jak byla by šťastna, kdyby vás poznala. — Děvče, žel, nemá hudební vlohy, ale tak se činila, s takovou pílí a vytrvalostí, že hraje vaše sonaty, variace atd. ..., a ježto hudba jest stále Wegelerovi největším potěšením, způsobuje mu tím mnohou příjemnou hodinu. Julius má hudební nadání, ale byl až dosud nedbalý; — od šesti měsíců učí se s velikou chutí a radostí hře na cello; a máje dobrého učitele,

mám za to, že učiní dobré pokroky. — Obě děti jsou velké a podobají se otci; — i co do veselé mysli, již Wegeler, díky Bohu, dosud zcela nepozbyl... Jest mu pravou rozkoší hráti themata vašich variací, těm starým dává přednost, ale často hraje i některé z nových s neuvěřitelnou trpělivostí. — Váš *Opferlied* jde mu nade vše; nikdy Wegeler nevkročí do svého pokoje, aby nesedl ke klavíru. — Tak, drahý Beethovene, vidíte, jak stále trvá a žije naše vzpomínka na vás. — Povězte nám zase jednou, že si toho vážíte a že nejsme zcela zapomenuti. — Kdyby nebylo často tak nesnadno splniti svá nejdražší přání, byli bychom již navštívili mého bratra ve Vídni, abychom měli potěšení shledati se s vámi; — ale na cestu do Vídně není nyní pomyslen, co náš syn dlí v Berlíně. — Wegeler vám vypsál, jak se nám daří: bylo by nespravedливо si stěžovati. — I doba nejtěžší byla pro nás snazší než pro tak mnohé. — Největším štěstím jest, že jsme zdraví a že máme dobré a hodné děti. — Věru, nezpůsobily nám ještě žádného hoře a jsou to veselé a dobré děti. — Lenchen měla jeden velký zármutek: — když zahynul náš ubohý Burschied — ztráta pro nás všechny nezapomenutelná. Sbohem, drahý Beethovene, a zachovejte nám vzpomínku upřímné dobrotivosti.

Eln. Wegelerova.

BEETHOVEN WEGELEROVI

Ve Vídni, 7. října 1826.¹⁾

Můj starý milovaný příteli! Jaké potěšení mi způsobil tvůj a tvé Lorchen list, nemohu ani vysloviti. Ovšem bleskurychle měla následovati odpověď; ale já jsem v dopisování poněkud liknavý, poněvadž si myslím, že lepší lidé mne beztak znají. V hlavě často skládám odpověď, ale když ji chci napsati, odhodím pero, neboť nejsem s to, abych psal tak, jak cítím. Vzpomínám veškery lásky, již jsi mně prokazoval, na př. toho, jak dal jsi vybíliti můj pokoj a mne tak příjemně překvapil. Rovněž rodiny Breuningovy. Že jsme se druh s druhem rozešli, to byl koloběh života: každému bylo jíti za svou stanovenou metou a snažiti se dosíci jí; jediné věčně neochvějné zásady dobra nás vždy pevně pojily. Žel, nemohu ti dnes tolik psáti, jak bych si přál, jsa upoután na lože... Mám ještě sil-

¹⁾ Všimněme si, že přátelé oněch dob — i když upřímně se měli rádi, nebyli tak netrpěliví jako my. Beethoven odpovídá Wegelerovi teprve *deset měsíců* po obdržení jeho listu.

houetu tvé Lorchén, na důkaz, jak mi je stále drahým vše dobré a milé z dob mládí. —

... Ostatně u mne platí stále: *nulla dies sine linea*, a dám-li sdělmnouti své Muse, činím tak jen proto, by tím silnější procitla. Doufám vytvořiti ještě několik velkých děl a pak jako staré dítě skončiti kdesi mezi dobrými lidmi svou pozemskou dráhu.²⁾ O počtách, jež byly mi prokázány, věda, že ti to působí radost, oznamuji ti ještě, že mně byla udělena medaile od krále francouzského s nápisem: *Donnée par le Roi à monsieur Beethoven*, a jež byla doprovázena velice zdvořilým dopisem od *premier gentilhomme du Roi Duc de Châtres*.³⁾

Můj milovaný příteli, pro dnes vezmi za vděk. Jsem ostatně dojat vzpomínkou na minulost a nikoli bez mnoha slz píši ti tento list. Začátek jest učiněn a vbrzku obdržíš opět dopis ode mne a čím častěji mně budeš psáti, tím větší způsobíš mně radost. O našem přátelství netřeba se žádné strany žádných slov a tedy buď zdrav. Prosím tě, bys svou Lorchén a své milé děti ve jménu mém obejmul a políbil a při tom vzpomněl na mne. Bůh buď s vámi všemi! Jako vždy tvůj věrný, opravdový přítel, jenž si Tě váží,

Beethoven.

²⁾ Beethoven netušil, že psal tehdy svou poslední skladbu: druhé *finale* svého kvarteta, op. 130.

³⁾ Snad *Duc d'Achât*? Pozn. aut.

WEGELEROVI

Ve Vídni, 17. února 1827.

Můj starý, ctihodný příteli! Obdržel jsem na štěstí od Breuninga alespoň tvůj druhý dopis. Ještě jsem příliš sláb, abych jej mohl zodpovědět. Můžeš však být jist, že vše, co obsahuje, mi jest vítané a žádoucí. S mým ozdravováním, mohu-li to tak nazvati, jde to velmi zvolna; lze míti za to, že dojde ještě k čtvrté operaci, třeba že lékaři o tom dosud ničeho neříkají. Snáším vše trpělivě a myslím si: Každé zlo přináší s sebou něco dobrého. — Tolik bych ti toho dnes ještě pověděl, ale jsem příliš sláb; proto nemohu nic více, než tebe a Lorchen v duchu obejmouti... Tvůj starý věrný přítel

Beethoven.

MOSCHELESovi

Ve Vídni, 14. března 1827.

Můj milý Moschelesi!

... 27. února byl jsem po čtvrté operován a již opět jeví se znatelné známky, že mohu vbrzku očekávati páté operace. Kam to povede a co se mnou bude, půjde-li to tak dále? — Věru, krutý los mě stihl! Než, odevzdávám se do vůle osudu a prosím jen Boha, by svou božskou vůlí zařídil to tak, abych, pokud mi jest trpěti smrtí v životě, byl chráněn před nouzí.¹⁾ To dodá mi síly,

¹⁾ Beethoven, jsa málem bez peněz, obrátil se na Filharmonickou Společnost v Londýně a na Moschelesa, meškajícího té doby v Anglii, aby se pokusil o pořádání koncertu v jeho prospěch. Společnost neprodleně zaslala Beethovenovi sto liber šterlingů jako splátku. Byl tím dojat až do hloubi srdce. „Byl to srdcervoucí pohled,“ dí kterýsi přítel, „viděti jej, jak, obdržev tento dopis, sepial ruce, vzlykaje radostí a vděčností.“ Následkem pohnutí jizva rány se znovu otevřela. Chtěl ještě diktovati děkovný list „šlechterným Angličanům, projevivším účast s jeho trudným osudem,“ sliboval jim některé dílo: svou Desátou symfonii, ouverturu, cožkoliv by si přáli. „Ještě nikdy nepodjal jsem se práce s takovou láskou, jak bych to učinil s touto.“ Dopis jest ze dne 18. března. — Dne 26. března byl mrtev.

bych snášel svůj osud, byť byl sebe krutější a
děsnější, odevzdán do vůle Svrchovaného.

... Váš přítel

L. v. Beethoven.

**MYŠLENKY
BEETHOVENOVY**

O HUDBĚ

Není pravidla, jehož bychom nemohli porušiti pro krásnější.¹⁾

*

Hudba má dávatí vytryskovatí ohni ducha lidí.

*

Hudba jest zjevení vyšší rozumu a moudrosti.

*

Nic vznešenějšího než přiblížiti se k božství a ztad šířiti jeho paprsky na lidstvo.

*

Proč píši? — Co mám v srdci, musí ven; a proto píši.

*

¹⁾ V původním znění (francouzsky, krom posledního slova): *Il n'y a pas de règle qu'on ne peut blesser à cause de Schöner.*

Domníváte se, že myslím na zatrac... housle, když Duch ke mně mluví a já píši, co mně napovídá?

(Schuppanzighovi.)

*

Dle svého zvyku, když skládám, i jde-li o instrumentální hudbu, mám vždy celek před očima.

(Treitschkovi.)

*

...Skládati bez klavíru jest rovněž nutno... Pozvolna vzniká schopnost představovati si jen a jen to, čeho si žádáme, co cítíme, což jest ušlechtilého člověka tak podstatnou potřebou.

(Arcivévodovi Rudolfovi.)

*

Zobrazovati přísluší malbě; poesie může se u porovnání s hudbou pokládati šťastnou; její říše není tak ohraničena jako moje, za to moje sahá dále do jiných oblastí a nelze mé říše tak snadno dosáhnouti.

(Vilému Gerhardovi.)

*

Volnost, pokrok, jest v umění jako ve všem tvorstvu metou; a nejsme-li my mladí tak důkladní jako staří mistři, přece zjemnění mravů zšířilo mnohé.

(Arcivévodovi Rudolfovi.)

*

Nemám ve zvyku opravovati svých skladeb. Nikdy jsem toho nečinil, jsa přesvědčen, že každá částečná změna porušuje povahu skladby.

(Thomsonovi.)

*

Čirá chrámová hudba měla by býti provedena jen a jen hlasy, vyjma *Gloria*, nebo thema toho druhu. Proto dávám přednost Palestrinovi; jest však nesmysl, napodobí-li jej kdo, nemaje jeho ducha, ani jeho náboženských pojmů.

(Varhaníku Freudenbergrovi.)

*

Má-li váš žák správný prstoklad, přesný takt a hraje-li noty bezvadně, dbejte jen přednesu; než toho bude dosaženo, nepřerušujte ho pro nepatrné chyby a upozorněte ho na ně až na konci kusu... sledoval jsem vždy této metody, která tvoří *hudebníky*, což jest ostatně z prvních cílů hudebního umění... Při cvičení (kadenci) přeji si, aby bylo užíváno někdy všech prstů... Ovšem, cvičí-li se jen některými prsty, docílí se hry, „jež se perlí“ jak se říká, nebo „jako perle“; ale občas se ti zachce také jiných klenotů.

(Czernýmu.²)

*

²) Beethovenova hra na klavír nebyla bezvadná a jeho prstoklad byl často chybný; povahy tónu nebylo

Mezi starými mistry jediné Haendl a Šebastian Bach měli genia.

(Arcivévodovi Rudolfovi.)

*

Mé srdce bije cele pro vznešené a veliké umění Bachovo, tohoto praotce harmonie (*dieses Ur-vaters der Harmonie*).

(Hofmeistrovi, 1801.)

*

Ode vždy byl jsem největším obdivovatelem Mozarta a zůstanu jím až do posledního dechu.

(Opatu Stadlerovi, 1826.)

*

... Vážím si vašeho díla nade všechny ostatní divadelní skladby. Jsem vždy nadšen, kdykoliv slyším některou vaši novou skladbu a zajímám se o ně více než o své vlastní; slovem, vážím si vás a mám vás rád...

Zůstanete vždy z mých vrstevníků tím, ježž cením nejvýše; chcete-li mně prokázati velkou radost, napište mi několik řádek, jež mne utěší. Umění pojí všecken svět, oč více opravdové

dbáno. Než, kdo mohl mysliti na hudebníka? Byl's zabrán jeho myšlenkami, nechť ruce jeho je vyjadřovaly jakkoliv. (Sv. p. z Tremontu, 1809.)

umělce; a *snad mne pokládáte za hodna*, počítati
mne mezi ně...³⁾

(Cherubinimu, 1823.)

³⁾ Slova kursivou jsou psána v původním znění francouzsky. Jak jsme již shora pravili, Cherubini na tento list neodpověděl.

O KRITICE

Co mne se týče jako umělce, nikdy nikdo neslyšel, že bych byl věnoval nejmenší pozornosti tomu, co se o mně psalo.

(Schottovi, 1825.)

*

Myslím s Voltairem, že „nějaké štípnutí mouchy není s to, aby zastavilo oře v jeho prudkém cvalu“.

(1826.)

*

Co do lipských volů (Leipziger Ochsen), nechme je mluvit; jejich žvast nikoho neučiní nesmrtelným, aniž koho oloupí o nesmrtelnost, jemuž byla určena Apollem.

(1801.)

BIBLIOGRAFIE

I.

O DOPISECH BEETHOVENOVÝCH

- Ludwig Nohl: *Briefe Beethovens*, 1865, Stuttgart.
Týž: *Neue Briefe Beethovens*, 1867, Stuttgart.
L. R. v. Koechel: *83 Originalbriefe L. v. B. an den Erzherzog Rudolph*, 1865, Wien.
Alfred Schoene: *Briefe von Beethoven an Marie Gräfin Erdoedy, geb. Gräfin Niszky und Mag. Brauchle*, 1866, Leipzig.
Th. v. Frimmel: *Neue Beethoveniana*, 1886.
Katalog der mit der Beethovenfeier zu Bonn, am 11. bis 15. Mai 1890 verbundenen Ausstellung von Handschriften, Briefen, Bildnissen, Reliquien L. van Beethoven, 1890, Bonn.
La Mara: *Musikerbriefe aus fünf Jahrhunderten*, 1892, Leipzig.
Dr. A. Chr. Kalischer: *Beethovens sämtliche Briefe*, 1902, Berlin u. Leipzig.
Dr. Fr. Prelinger: *Beethovens sämtliche Briefe und Aufzeichnungen*, 1907, 3. v., Wien, Leipzig.

Výbor dopisů Beethovenových ve franc. překl. byl vydán s úvodem a poznámkami od Jeana Chantavoina v Paříži 1904.

II.

O ŽIVOTĚ BEETHOVENOVĚ

- Gottfried Fischer: *Manuscript*. (Zajímavý zejména z dětských let Beethovenových.) — Fischer, zemřevší v Bonnu 1864, byl vlastníkem domu, v němž žila dvě pokolení rodiny Beethovenovy. On a sestra jeho Cecilie znali důvěrně Beethovena jako dítě a zapisovali své vzpomínky, jež jsou cenné, ovšem použije-li se jich kriticky. — *Manuscript* jest v Beethovenhausu v Bonnu.
- F. G. Wegeler und Ferd. Ries: *Biographische Notizen über L. v. Beethoven*. (Zejména cenné vzhledem k první části jeho života.) 1838, Coblenz.
- L. Nohl: *Eine stille Liebe zu Beethoven*, 1857, Berlin. (Deník F. Giannatasiovy del Rio, jež znala a milovala B. okolo r. 1816.)
- A. Schindler: *Beethovens Biographie*, 1840.
- Týž: *Beethoven in Paris*, 1842, Münster.
- G. v. Breuning: *Aus dem Schwarzspanierhause*, 1874. (Schwarzspanierhaus jest dům ve Vídni, v němž Beethoven zemřel. Byl zbořen v zimě 1903.)
- Moscheles: *The life of Beethoven*. 2 vol. 1841, London.
- Al. Wheelock Thayer (přel. z angl. do němč. a pokračování napsal H. Deiters): *Ludwig van Beethovens Leben*. 3 sv. (Dílo bylo započato r. 1866, přerušeno smrtí autorovou 1897 v Terstu, kde byl konsulem Spoj. Států; dochází až k r. 1816. Deiters podjal se toho, by dokončil a doplnil toto dílo; dosud vyšel

pouze první svazek jeho překladu. Jest to z nejdůležitějších děl psaných o Beethovenovi s hlediska dokumentace.)

Ludwig Nohl: *Beethovens Leben*, 1864—1877. 4 svaz. Týž: *Beethoven nach den Schilderungen seiner Zeitgenossen*. Stuttgart.

A. B. Marx: *L. v. Beethovens Leben und Schaffen*. 1863, 2 vol., Berlin.

V. Wilder: *Beethoven, sa vie et son oeuvre*, 1883.

Mariam Tenger: *Beethovens unsterbliche Geliebte*. 1890. (Historická cena této knihy byla často popírána; než do té doby nemáme dostatečných zpráv, bychom jí nedodali víry. Mariam Tengerová byla důvěrnicí posledních let Teréziných. Jest pravděpodobno, že Teréza, tehdy již u vysokém věku, zidealisovala své upomínky; než v podstatě, zdá se, jsou přesny.)

A. Ehrhard: *Franz Grillparzer*, 1900.

Th. v. Frimmel: *Ludwig van Beethoven* (ve sbírce *Berühmte Musiker*). 1901, Berlin.

A. Goellerich: *Beethoven* (ve sbírce *Die Musik*). 1903.

Jean Chantavoine: *Beethoven*. 1907.

Die Musik, Beethovenhefte, Berlin.

III.

O DÍLE BEETHOVENOVĚ

- Beethoven: Gesammelte Werke* (velké vyd. kritické). Breitkopf und Haertel, Leipzig, 38 vols.
- G. Nottebohm: *Thematisches Verzeichniss der in Druck erschienenen Werke von L. v. Beethoven*. 1868, Leipzig.
- A. W. Thayer: *Chronologisches Verzeichniss der Werke v. B.* 1865, Berlin.
- G. Nottebohm: *Ein Skizzenbuch von Beethoven*. 1865.
- Týž: *Ein Skizzenbuch von B. aus dem J. 1803*. 1880.
- Týž: *Beethoveniana. Zweite Beethoveniana*. 1872—87.
- George Grove: *Beethoven and his nine Symphonies*. 1896, London.
- J. G. Proudhomme: *Les symphonies de Beethoven*. 1906.
- Alfredo Colombani: *Le nove sinfonie di Beethoven*. 1897, Torino.
- E. v. Elterlein: *B. Claviersonaten*. 5 vyd., 1895.
- Willibald Nagel: *B. und seine Claviersonaten*. 2 sv. 1903—05.
- Shedlock: *The pianofortesonata*. 1900, v Londýně.
- Ch. Czerny: *Pianoforte-Schule*. (IV, Kap. II, III.)
- Th. Helm: *B. Streichquartette*. 1885.
- H. de Curzon: *Les lieder et airs detachés de B.* 1906.
- Otto Jahn: *Leonore*. (Klavierauszug mit Text, 1852.)
- Dr. E. Prieger: *Fidelio*. (Klavierauszug mit Text, nach der ersten Bearbeitung). 1906.
- W. Weber: *B. Missa Solemnis*. 1897.

Prof. R. Sternfeld: *Zur Einführung in L. v. B. Missa Solemnis.*

J. v. Seyfried: *L. v. B. Studien in Generalbass, Kontrapunkt und in der Kompositionslehre.* 1832.

W. de Lenz: *Beethoven et ses trois styles.* 1854.

Oulibicheff: *Beethoven, ses critiques et ses glossateurs.* 1857.

Wasielewski: *Beethoven.* 2 vols. 1886.

R. Schumann: *Écrits sur la musique et les musiciens.*

I. série, trad. de Curzon, 1894.

Richard Wagner: *Beethoven.* 1870, Leipzig.

Pro toho, kdo chce stopovati vytváření genia Beethovenova, jest dobře znáti hudební dílo *Friedricha Wilhelma Rusta* (1739—1796) z Desavy, nedávno odhalené, dík vydání několika jeho sonat. Nejmladší syn Rustův, Wilhelm Karl, žil ve Vídni v l. 1807—1827 a stýkal se s Beethovenem. Rust Karel Filip, Emanuel Bach a mannheimští symfonisté byli opravdoví předchůdci Beethovenovi. — Viz: H. Riemann: *Beethoven und die Mannheimer.* (Die Musik, 1907—8.)

Jest rovněž užitečno poznati *Lieder od Neefa* (1748 až 1799), již zcela beethovenského a hudebníky Revoluce, zejména Cherubiniho, jehož stil v některých jeho náboženských a dramatických skladbách občas sloužil Beethovenovi za vzor.

IV.

O PODOBIZNÁCH BEETHOVENOVÝCH

1789. *Silhoueta Beethovenova*, když mu bylo osmnáct let. (Beethovenův dům v Bonnu.) Reprod. ve Frimmlově letopise na str. 16.
- 1791—2. *Miniatura Beethovenova* od Gerharda v. Kugelgen. Vlastníkem Georg Henschel v Londýně; reprod. v *Musical Times* ze dne 15. prosince 1892, str. 8.)
1801. *Kresba G. Steinhausera*, ryl Johann Neidl. (Reprod. v *Musiciens célèbres*, 1878, strana 267. Ve Frimmlovi, str. 28.)
1802. *Rytina od Scheffnera* dle Steinhausera. (V domě Beethovenově v Bonnu; repr. v *Die Musik* 15. března 1902, na str. 1145.).
1802. *Miniatura Beethovenova* od Kr. Hornemannna (vlastnicí paní Breuningová ve Vídni; repr. ve Frimmlově spise na str. 31.).
1805. *Podobizna Beethovenova* od W. J. Maehlera. (Vlastníkem R. Heimler ve Vídni; repr. v *Musical Times* na str. 7., ve Frimmlovi na str. 34.)
1808. *Kresba od L. F. Schnorra z Carolfeldu*, litogr. J. Bauer. (Dům Beethovenův v Bonnu.)
1812. *Maska Beethovenova* od Fr. Kleina.
1812. *Poprsí Beethovenovo* od F. Kleina (dle masky). (Vlastníkem továrník E. Streicher ve Vídni; reprod.: Frimmel na str. 46., *Musical Times* na str. 19.)

1814. *Kresba od L. Letronna*, ryl Blasius Hoefel. (Nejkrásnější podobizna Beethovenova; v domě B. v Bonnu; reprod.: Frimmel na str. 51., *Musical Times* na str. 21.)
1815. *Kresba od L. Letronna*, ryl Riedel. (V *Musik* na str. 1147.)
1815. *Druhá podobizna Beethovenova od Maehlera*. (Vlastníkem J. v. Gleichenstein ve Friburku. Repr. v domě B. v Bonnu.)
1815. *Podobizna Beethovenova od Kr. Heckla*. (Vlastníkem J. F. Heckel v Mannheimu; repr. v domě B. v Bonnu.)
1818. *Rytina dle kresby Beethovenovy od A. v. Kloeber*. (Repr. v *Musical Times* na str. 25; původní kresba Kloebrova jest ve sbírce dra. E. Priegera v Bonnu.)
1819. *Podobizna Beethovenova od K. J. Stielera*. (Vlastníkem A. Meyer-Cohn v Berlíně; reprod. Frimmel na str. 71.)
1821. *Poprsí Beethovenovo od A. Dietricha*. (Vlastníkem Leopold Schroetter de Kristelli; repr. v domě B. v Bonnu.)
- 1824—6. *Kresby-karikatury procházejícího se Beethovena od J. P. Lysera*. (Orig. v *Gesellschaft der Musikfreunde* ve Vídni; reprod. Frimmel na str. 67; *Musical Times* na str. 15.)
1823. *Kresby-karikatury procházejícího se Beethovena od J. v. Boehma*. (Repr. Frimmel na str. 70.)
1823. *Podobizna Beethovenova od Waldmüllera*. (Vlastníkem Breitkopf a Haertel v Lipsku; reprod. Frimmel na str. 72.)
- 1825—6. *Kresby Beethovenovy od Št. Deckra*. (Vlastníkem G. Decker ve Vídni; reprod. v době B. v Bonnu.)

1826. *Poprsí Beethovenovo po způsobu antickém* od Schallera. (Vlastníkem Filharm. Společnost v Londýně. Kopie v domě B. v Bonnu; reprod. Frimmel na str. 74 a v *Musical Times*.)
1827. *Náčrtek Beethovenův na smrtelném loži* od J. Danhausera. (Vlastníkem A. Artaria ve Vídni; reprod. v *Allgemeine Musikzeitung* ze dne 19. dubna 1901.)
1827. *Tři náčrtky Beethovenovy na smrtelném loži* od Teltschra. (Vlastníkem dr. Aug. Heymann; reprod. Frimmel a v *Courier Musical*, 15. listopadu 1909.)
1827. *Maska mrtvého Beethovena* od Danhausera. (Dům B. v Bonnu.)

Četné podobizny Beethovenovy byly vytvořeny od doby jeho smrti. Z nejpozoruhodnějších, jež mu byly zasvěceny, jest pomník od M. Klingra. (Ve Vídni, 1902.)

OBSAH

Úvod	5
Beethoven	15

Dopisy:

Závěť heiligenstadtská ze dne 6. října 1802 . .	77
Pastoru Amendovi (asi z r. 1801)	82
Doktoru Fr. Ger. Wegelerovi, 29. června 1801 .	89
Témuž, 16. listopadu 1801	94
Dopis Wegelerův Beethovenovi, 28. prosince 1825	97
Dopis Eleonory Wegelerovy, 29. prosince 1825 .	100
Wegelerovi, 7. října 1826	102
Témuž, 17. února 1827	104
Moschelesovi, 14. března 1827	105

Myšlenky:

O hudbě	109
O kritice	114

Bibliografie:

O dopisech Beethovenových	117
O životě Beethovenově	118
O díle Beethovenově	120
O podobiznách Beethovenových	122

KRUH ČETBY ZÁBAVNÉ A VZDĚLÁVACÍ
SVAZEK 27.

ROMAIN ROLLAND

ŽIVOT BEETHOVENŮV

PŘELOŽILA MARIE KALAŠOVÁ

V GRAFICKÉ ÚPRAVĚ CYRILA BOUDY VYDAL
ROKU 1930 ALOIS SRDCE V PRAZE. VYTISKLA
KNIHTISKÁRNA ORBIS V PRAZE VE 2000 VÝ-
TISCÍCH. KROMĚ TOHO VYŠLO 100 ČÍSLOVA-
NÝCH VÝTISKŮ NA HOLANDSKÉM PAPIŘE

